

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEKÂN-KULLANICI İLİŞKİLERİ
BAĞLAMINDA ALSANCAK-İZMİR SIRA
EVLERİNİN İNCELENMESİ

HANDE TEPE

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. GÜLNUR BALLICE

2018 İZMİR

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA/SANATTA YETERLİK TEZ JÜRİ ONAY SAYFASI

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Gülnur Ballice

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Hümevra Birol Akkurt

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Ahenk Yılmaz

Doç. Dr. Çağrı Bulut

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖZ

MEKÂN-KULLANICI İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ALSANCAK-İZMİR SIRA EVLERİNİN İNCELENMESİ

Hande TEPE

Sanat ve Tasarım Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Gülnur BALLİCE

2018

Dünya genelinde Endüstri Devrimi (18.yy.sonu ve 19.yy.başı) sonrası yaşanan ekonomik bir değişim söz konusudur. Bu değişime bağlı olarak Osmanlı Devleti'nin yaptığı antlaşmalar, 18. yüzyıldan sonra Batılılaşma kavramını ortaya çıkarmıştır. Batılılaşmanın fikir ve düşünce anlamındaki ideolojik temellerinin yanı sıra yaşam biçimi üzerindeki etkilerinin mimarlığa ve iç mekân tasarımına yansımaları kaçınılmazdır. Batılılaşma etkileri önce yapıların dışından, süslemelerdeki motiflerle başlamış, sonrasında yapı formlarında ve iç mekân tasarımlarında görülmüştür. Yeni yapı türlerinin ortaya çıkmasının yanı sıra var olan türlerde de tipolojik çeşitlilik artmıştır. Konut yapılarında da bu değişim başlamış, önce geleneksel iç mekân öğeleri değişmiş, sonrasında yeni konut tipolojileriyle beraber kentsel ölçekte değişimler belirgin hale gelmiştir.

Bu çalışmada Batılılaşmanın yeni konut tiplerinin oluşmasındaki rolü tartışıldıktan sonra, İzmir özelinde 19. yüzyılın son çeyreğinde görülmeye başlayan sıra evlerin ortaya çıkışını etkileyen süreç araştırılmıştır. İzmir'de "Sıra Ev" konut biçiminin en yoğun görüldüğü yerlerden biri olan Alsancak (Punta) bölgesinde günümüze kadar korunabilmiş örnekler belirlenmiştir. Seçilen yapıların ilk kullanıcılarının Avrupalı olmaları nedeniyle kendi kültürlerinin ve yaşam biçimlerinin konut biçimlenmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Ortaya çıkan konut tipolojisinde yerel yapı geleneğinin de etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Tez çalışmasının örneklem kısmı için gerekli verilere ulaşılabilen ve halen kullanımda olan dört adet yapı seçilmiş, mekânsal analizleri yapılmış ve tipolojileri araştırılmıştır. Kullanıcıların zaman içerisinde değişen yaşam biçiminin ve kullanım amacının mekânsal olarak yapılara nasıl yansıdığı ve dolayısıyla yapıların kullanım

biçimindeki değişimler incelenmiştir. Günümüzde fonksiyon değişikliği geçirerek kafe/restoran/bar işlevine dönüştürülen yapıların iç mekânları kullanıcı-mekân ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Yapıların erişilebilirlik şemaları üzerinden özgün işlevi ile karşılaştırmalar yapılmış, mekânların kullanıcı ihtiyaçlarına göre geçirdiği değişimler irdelenmiştir. Yapının çevre ile bağlantısı ve bu bağlantının nasıl sağlandığı sokak-iç mekân ilişkisi incelenerek tespit edilmiştir. İşletme sahipleri, çalışanlar ve müşteriler ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar ile mekânsal konfor, mekânsal potansiyeller, bölgenin kentsel konfor açısından yeterliliği, tarihi yapının farkındalığı ve çekim gücü sorgulanmıştır.

Sonuç olarak, seçilen yapıların mekân-kullanıcı ilişkisi bağlamında erişilebilirlik şemaları oluşturulmuştur. Özgün işlev ve günümüz kullanımındaki mekân-kullanıcı ilişkisinin değişimi ortaya çıkarılmıştır. Bu mekânların öznel karakterini ortaya çıkaracak tasarımlarda rol oynayacak iç mekân öğeleri belirlenmiştir. Yapılardaki yaşamsal konforu arttıracak mevcut potansiyel ortaya çıkarılmış ve günümüz kullanımındaki beklentileri karşılayacak mekân düzenlemeleri konusunda veriler elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Konut kültürü, Batılılaşma, sıra ev, mekân-kullanıcı ilişkisi, kamusal erişilebilirlik, Alsancak-İzmir konutu

ABSTRACT

ANALYSIS OF ROW HOUSES IN THE CONTEXT OF SPACE- USERS RELATIONSHIPS, ALSANCAK-İZMİR

Hande TEPE

Art and Design Master Program

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gülnur BALLICE (PhD)

2018

The world witnessed radical economic changes after the Industrial Revolution (late 18th and beginning of 19th century). The treaties which the Ottoman Empire signed were triggered by these changes and brought forth the concept of Westernization. Apart from the ideological foundations of this concept, it inevitably reflected on architecture and interior design. The effects on Westernization started first with increasing ornamentation seen at building exteriors. Not only building types increased, but also existing types became increasingly diverse change and housing was no exception. First traditional interior space elements changed. Later, with the types of housing urban changes became apparent.

This study first discusses the role of Westernization on creating new housing types. It researches the process by which row houses came into being in Izmir at the last quarter of the 19th century. Row houses in this city seen most densely in the Alsancak (Punta) region. Conserved such buildings were assessed. It has been seen that the first owners of such houses were Europeans and that they stamped their own cultures and life styles in shaping such buildings. However, local building traditions seen also the have played an effect in their emergence.

Four houses were selected as samples for the purposes of this study. These were analysed spatially and house typologies were investigated. Life styles of houses and purpose of use have changed in time. Thus their reflection of existing buildings was also examined. At present some buildings have changed use as cafes/ restaurants and bars and as such these were studied from the viewpoint of space-users relationships. Comparisons were made by using accessibility schemes and compared with their original functions. The study also looked at alteration which took place as

a result of changing user needs. The environmental contexts of houses were looked at, as well as their street-building interior relationships. During the semi-formal interviews carried out with employees and customer's special comfort, space potentials, the suitability of neighbourhood as regards urban comfort, consciousness of historic value and degree of attractiveness were questioned.

Consequently, accessibility schemes of selected buildings were designed. This was based on current building use and users of spaces. It has thus become possible to indicate how changes have taken place in historic housing with unique interior space elements have also been pinpointed. Finally, the potential of buildings in increasing life comfort was determined and clues gathered as to how future space arrangements could be made.

Keywords: Housing culture, westernization, row housing, space-user relationships, public access, Alsancak-İzmir housing.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının en başından itibaren sürekli daha iyiye ulaşabilmek adına yardımcı olan, tecrübe ve bilgi birikimini asla esirgemeyen, değerli hocam Doç. Dr. Gülnur Ballice'ye teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinde bulunan ve yorumlarıyla katkıda bulunan Prof. Dr. Hümevra Birol Akkurt ve Doç. Dr. Ahenk Yılmaz'a teşekkür ederim.

Benimle restorasyon çalışmalarını paylaşan ve bilgi birikimiyle yardımcı olan Mimar Boygar Özlen'e, Mimar Numan Cebeci'ye, İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü çalışanlarına, konuyu belirleme aşamasında yardımcı olan Prof. Dr. Mehmet Can Özer ve diğer hocalarıma, yapı incelemelerinde yardımcı olan tüm kurumlar ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Süreç boyunca destek olan ve ufkumu açan arkadaşlarım Y.Mimar Elif Esra Aydın ve Y.Mimar Cemre Şahin Kazıcı'ya, tüm arkadaşlarıma ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Mimar Hande TEPE
İzmir, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunmuş olduğum “MEKÂN-KULLANICI İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ALSANCAK-İZMİR SIRA EVLERİNİN İNCELENMESİ ” adlı çalışmanın, araştırma aşamasından tamamlanmasına kadar olan tüm süreçte, tarafımdan bilimsel ahlak, gelenek ve temellere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Mimar Hande TEPE

27 Aralık 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
YEMİN METNİ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTIMA LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1
1. BARINMA KÜLTÜRÜ VE BATILILAŞMA	4
1.1. Batılılaşmanın Mimariye Etkileri	4
1.2. Barınma Kültüründe Batılılaşma Etkileri	7
1.3. Sıra Evler	10
2. İZMİR’DE YAŞAM ve BARINMA KÜLTÜRÜ	13
2.1. Cumhuriyet Öncesi İzmir’de Yaşam	13
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi İzmir’de Barınma Kültürü	19
2.2. Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Yaşam	22
2.2.1. Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Barınma Kültürü	25
3. ALSANCAK BÖLGESİ KONUT İNCELEMELERİ.....	28
3.1. Çalışma Alanının Tarihçesi ve Konut Yerleşimi Açısından Özellikleri ...	28
3.2. Çalışma Alanında Belirlenen Konut Yapıları ve Özellikleri.....	36
3.2.1. Yapı 1: 1222 Ada 12 Parsel (1469 Sokak, No:1, Alsancak Mahallesi). 42	
3.2.2. Yapı 2: 1222 Ada 10 Parsel (1469 Sokak, No:5, Alsancak Mahallesi). 51	
3.2.3. Yapı 3: 1218 Ada 7 Parsel (Muzaffer İzgü Sokak (1482Sokak), No:7, Alsancak Mahallesi).....	60
3.2.4. Yapı 4: 1218 Ada 5 Parsel (Muzaffer İzgü Sokak (1482 Sokak), No: 13, Alsancak Mahallesi).....	71

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR.....	81
KAYNAKÇA.....	85

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İncelenen Yapı Listesi.....	39
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Sadullah Paşa Yalısı iç mekân duvar resmi doğa manzarası, 18. yüzyıl, İstanbul.....	5
Şekil 2. Çakırağa Konağı İstanbul odası, 18. yüzyıl, İzmir	5
Şekil 3. Nuruosmaniye Külliyesi, 19. yüzyıl, İstanbul	6
Şekil 4. Nusretiye Camii, 1792, İstanbul.	6
Şekil 5. Pera Palas Oteli, 1895, İstanbul.....	6
Şekil 6. Sadullah Paşa Yalısı, cephesi (a); iç mekân dolap ve duvar süslemeleri (b), 18. yüzyıl, İstanbul.....	9
Şekil 7. Sadullah Paşa Yalısı oval sofa örneği, kat planı (a); oval sofa görünüşü (b), 18. yüzyıl, İstanbul.....	9
Şekil 8. Tekrarlanan kat planlı “Yeşil Konak”, 19. yüzyıl, İstanbul.	10
Şekil 9. Parma Apartmanı, 1933, İstanbul	10
Şekil 10. Planlı inşa edilen sıra evlerin haritası, 19. yüzyıl, Burnly, İngiltere	11
Şekil 11. Planlı inşa edilen sıra evlerin haritası, 20. yüzyıl, Manchester, İngiltere... ..	11
Şekil 12. 19. yüzyıl Hollanda sıra ev plan şeması örnekleri.....	12
Şekil 13. “Back to back” tipi sıra ev planı, 19. Yüzyıl, İngiltere.....	12
Şekil 14. “Back to back” tipi işçi evleri, 19. Yüzyıl, İngiltere	12
Şekil 15. Balat-Fener Rum mahallesi, İstanbul	13
Şekil 16. Akaretler sıra ev grubu, İstanbul	13
Şekil 17. 1838 İzmir körfezi ve şehirden genel görünüm, Sanatçı: M’le Duc de Valmy, Gravürcü: Freeman.....	14
Şekil 18. Türk mahallesi (a) ve Ermeni mahallesi (b), 19. yüzyıl, İzmir.....	16
Şekil 19. Kentteki mahallelerin yerleşimi, 19. yüzyıl, İzmir	17
Şekil 20. Kentin yerleşim alanlarının genişlemesi, 19. ve 20. yüzyıl, İzmir	18
Şekil 21. Kordon (a) ve Karataş Mahallesi (b), 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başları, İzmir	18
Şekil 22. İzmir kentindeki Ermeni mahallelerinde yangın öncesi ve sonrası kentsel doku.....	19
Şekil 23. Bornova E. Whittall Köşkü, 19. yüzyıl.....	21
Şekil 24. Bornova Bardisbanian Köşkü (Yeşil Köşk), 19. yüzyıl	21
Şekil 25. Bornova Edmund Giraud evi iç mekân, 19. Yüzyıl	21
Şekil 26. Anadolu Apartmanı, Göztepe, İzmir	22
Şekil 27. Danger- Prost İzmir planı	24

Şekil 28. Danger- Prost planının İzmir Belediyesi tarafından düzenlenmiş uygulama planı.....	24
Şekil 29. İzmir imar planı yarışması sonucu kabul edilen uygulama planı	25
Şekil 30. Hasan Nuri Bey Apartmanı, Göztepe, İzmir	26
Şekil 31. 1854-56 tarihli harita ile 1876 tarihli haritada Alsancak (Punta) bölgesi... 28	
Şekil 32. (a) Asimetrik plan kurgusuna sahip İngiliz sıra ev planı, (b) Asimetrik plan kurgusuna sahip İzmir sıra ev planı, 19. yüzyıl	29
Şekil 33. Priene ve Alsancak konutları plan yerleşimi	30
Şekil 34. Alsancak Muzaffer İzgü Sokak ve Gazi Kadınlar Sokağı plan şemaları....	31
Şekil 35. Muzaffer İzgü Sokak'tan ortadan girişli ve cumbası ortada yer alan bir konutun kat planları ve ön cephesi.....	32
Şekil 36. Muzaffer İzgü Sokak'tan yandan girişli ve cumbası ortada yer alan bir konutun kat planları ve ön cephesi.....	32
Şekil 37. Muzaffer İzgü Sokak No:4'te bulunan binanın kapı ve cumba detayı	33
Şekil 38. 1481 Sokak No:7'de bulunan binanın kapı ve cumba detayı	34
Şekil 39. 1905 tarihli Sigorta Planları.....	35
Şekil 40. İzmir'de tarihsel süreçte kıyı bandı gelişimi ve dolgu alanları.....	35
Şekil 41. Alsancak mahallesi alanı sınırları.....	37
Şekil 42. İzmir Büyükşehir Belediyesi Konak 1. Etap (Alsancak- Kahramanlar Bölgesi) mahallelere göre tescilli eser listesi	37
Şekil 43. İzmir Büyükşehir Belediyesi Konak 1. Etap (Alsancak-Kahramanlar Bölgesi) tescilli parseller haritası	38
Şekil 44. Alsancak mahallesi ve alan sınırları	39
Şekil 45. Çalışma alanı sınırlarında belirlenen yapıların ada ve parsel numaralarını gösteren harita, 1222 Ada 10 ve 12 Parseller.....	39
Şekil 46. Çalışma alanı sınırlarında belirlenen yapıların ada ve parsel numaralarını gösteren harita, 1218 Ada 5 ve 7 Parseller.....	40
Şekil 47. 1222 Ada 12 Parsel konum bilgisi.....	42
Şekil 48. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın 2009 yılındaki (a) ve günümüzdeki durumu (b).....	42
Şekil 49. 1469 Sokak genel görünüm (a, b).....	43
Şekil 50. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının bahçe ve teras üzerinde mevcut olan tente eklentisi, Cumhuriyet Caddesi cephesi	43
Şekil 51. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması	44

Şekil 52. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması.....	45
Şekil 53. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b, c).....	45
Şekil 54. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat giriş alanı (a, b)	46
Şekil 55. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat bar alanı (a, b)	46
Şekil 56. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat girişindeki oturma/ çalışma alanı (a, b, c).....	46
Şekil 57. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c).....	47
Şekil 58. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol (a) ve ıslak hacimler (b)	47
Şekil 59. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sofa ve cumba bölümlerindeki oturma alanları (a, b, c)	48
Şekil 60. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sahne bölümü ve oturma alanları (a, b, c).....	48
Şekil 61. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının terasında yer alan oturma alanı (a, b)	48
Şekil 62. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması.....	49
Şekil 63. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması.....	49
Şekil 64. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması.....	50
Şekil 65. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti....	50
Şekil 66. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sokak- iç mekân ilişkisi	51
Şekil 67. 1222 Ada 10 Parsel konum bilgisi.....	52
Şekil 68. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın restorasyon öncesi (a), restorasyon sonrası (b) ve günümüzdeki durumu (c)	52
Şekil 69. 1469 Sokak genel görünüm (a, b).....	52
Şekil 70. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması	53
Şekil 71. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması.....	54
Şekil 72. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b, c).....	54
Şekil 73. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının zemin kat sahne alanı (a, b)	55
Şekil 74. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının zemin kat oturma alanı (a, b)	55
Şekil 75. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının arka bahçe oturma alanı (a, b, c)..	55
Şekil 76. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının ara kat oturma alanları (a, b, c, d)	56

Şekil 77. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması.....	57
Şekil 78. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması.....	57
Şekil 79. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması.....	58
Şekil 80. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti....	58
Şekil 81. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının sokak- iç mekân ilişkisi	59
Şekil 82. 1218 Ada 7 Parsel konum bilgisi.....	60
Şekil 83. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın restorasyon öncesi (a) ve günümüzdeki (b) durumu	60
Şekil 84. Muzaffer İzgü Sokak genel görünüm (a, b).....	61
Şekil 85. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması	62
Şekil 86. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması.....	63
Şekil 87. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b).....	63
Şekil 88. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c, d).....	64
Şekil 89. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının zemin kat giriş (a) ve bar alanı (b). 64	
Şekil 90. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının zemin kat girişinde bulunan oturma alanı (a, b).....	65
Şekil 91. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının yayalaştırılan Muzaffer İzgü Sokak üzerindeki açık oturma alanları (a, b)	65
Şekil 92. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol (a) ve ıslak hacimler (b)	66
Şekil 93. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol bölümündeki özgün giyinme dolabı (a, b)	66
Şekil 94. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ön cephesinde (a, b) ve cumba bölümlerindeki (c) oturma alanları.....	67
Şekil 95. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının arka cephe (a) ve teras oturma alanı (b, c)	67
Şekil 96. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması.....	68
Şekil 97. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması.....	68

Şekil 98. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması	69
Şekil 99. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti.....	69
Şekil 100. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının sokak-iç mekân ilişkisi	70
Şekil 101. 1218 Ada 5 Parsel konum bilgisi.....	71
Şekil 102. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın günümüzdeki durumu	71
Şekil 103. Muzaffer İzgü Sokak genel görünüm (a, b).....	72
Şekil 104. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması	72
Şekil 105. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması.....	73
Şekil 106. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b).....	73
Şekil 107. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c).....	74
Şekil 108. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının zemin kat girişindeki oturma alanı (a, b)	74
Şekil 109. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının zemin kat bar ve oturma alanı (a, b, c).....	75
Şekil 110. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının yayalaştırılan Muzaffer İzgü Sokak üzerindeki açık oturma alanları (a, b)	75
Şekil 111. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının ara katında yer alan hol (a) ve ıslak hacimler (b, c)	76
Şekil 112. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının birinci kat ön cephesinde (a, b) ve cumba bölümlerindeki (c) oturma alanları.....	76
Şekil 113. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının arka cephe (a) ve teras oturma alanı (b, c)	76
Şekil 114. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının teras ve bahçe bağlantısı için yapılan merdiven eklentisi	77
Şekil 115. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması.....	77
Şekil 116. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması.....	78
Şekil 117. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması.....	78
Şekil 118. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti....	79
Şekil 119. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının sokak-iç mekân ilişkisi	80

KISALTMA LİSTESİ

TKGM : Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

K.V.K.B.M. : Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü

vd. : ve diğerleri

Haz. : Yayına hazırlayan

Ed. : Editör

Bkz. : Bakınız

GİRİŞ

Endüstri Devrimi'nden sonra yaşanan değişiklikler yalnız Osmanlı Devleti'nde değil, tüm dünyada insan hayatına etki eden her alanda yaşanmıştır. Kentlerde yeni oluşan iş alanları, yeni yaşam alanlarını ve yeni ihtiyaçları beraberinde getirmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda Endüstri Devrimi'nin sonucunda Osmanlı Devleti'nde de ticari ilişkiler değişmiş ve kentlerdeki nüfus da yabancı tüccarlarla birlikte artmıştır. Değişen ticari ilişkilerle beraber özellikle liman ticaretinin yapıldığı kentlerdeki nüfus artmış, yeni yaşam alanları oluşmaya başlamıştır. Nüfusun artışıyla birlikte yeni yapı türlerine de gereksinim doğmuştur. 18. yüzyıldan itibaren etkileri görülmeye başlanan Batılılaşma, Osmanlı Devleti'nde idari ve siyasi boyutlarda başlamıştır. Askeri ve ekonomi alanında yaşanan değişimler, eğitim, hukuk, sanat ve toplumsal hayata da etki etmiştir. Batılılaşmanın sanat ve toplumsal hayata olan etkileri ortaya çıkan yapılardaki mimarlık yaklaşımının değişimi ile görülebilmektedir. Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyılda Batılılaşmanın etkileri olarak görülen yeni yapı türleri, aslında Endüstri Devrimi sonrasında ortaya çıktıkları için dünyada da yeni olarak nitelendirilmektedir.

Gelişmekte olan İzmir kenti, deniz ticareti ve kervan yollarının da etkisiyle 19.yüzyılda Osmanlı Devleti'nde önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin yaptığı ticaret anlaşmalarının sonucunda kentin nüfusu artmış, ticaretle bağlantılı olarak demiryolu hatları ve rıhtım yapımı, kentin yerleşim alanlarını ve kent görünümünü de etkilemiştir. Ticaret ve ulaşım alanlarında yapılan değişimler, Avrupalı tüccarların kente yerleşmesi, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde yaşanan değişimler beraberinde yeni yapı türlerini getirmektedir. Bu gelişmeler bağlamında yaşanan bir diğer değişiklik ise kent ölçeğine yansımış olan kentsel planlama ve parselasyonlardır. Postane, gar, banka gibi yeni yapı türlerinin yanı sıra; kentsel planlamanın etkisiyle oluşan yeni yapı tipolojilerinden biri olan sıra evlerin en yoğun görüldüğü yerlerden biri İzmir'de Alsancak bölgesidir.

Çalışmanın amacı, bu yapılardaki yaşayış biçimlerinin mekânlar üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Aynı zamanda bu çalışma, geçmişten günümüze süregelen konut kültürü bileşenlerinin araştırılması ve günümüze ulaşan kullanılabilir durumdaki yapıların belgelenmesi için de bir kaynakça oluşturacaktır. Araştırmada yöntem olarak literatür taraması ve görsel/yazınsal veri toplama kullanılarak Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamları, sınıfsal

farklılıklar ve Endüstri Devrimi'nin etkilerinin gündelik yaşama olan etkileri araştırılmıştır. Sıra ev tipi konutların yer aldığı Alsancak (Punta) semtinde seçilen örneklerin tipolojik farklılıkları, mekân okumaları yapılarak plan kurgusu ve cephe özellikleri incelenmiştir. Belirlenen alandaki incelenen yaklaşık 75 yapının içinden en çok veriye sahip ve aynı işleve dönüştürülmüş olan 4 adet yapı incelemek için seçilmiştir. Seçilen yapılarda işletmeci, çalışan ve müşterilerle tarihi yapı farkındalığı, mekânsal konfor, tarihi yapının çekim gücü gibi konuları sorgulamak amacıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Aynı zamanda yapılardaki değişim mekân-kullanıcı bağlamında kamusal erişilebilirlik açısından incelenmiş, özgün işlev ve günümüz kullanımında kullanıcı ve işlev değişikliğinin mekâna yansımaları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde; Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma kavramı ve Batılılaşmanın mimariye etkileri anlatılmaktadır. Batılılaşmanın konut mimarisini ve iç mekânlarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Sıra ev konut tipolojisinin ortaya çıkmasının ardındaki nedenleri dünyadaki ve Türkiye'deki farklı sıra ev örneklerine yer verilerek araştırılmıştır.

İkinci bölümde İzmir kentindeki yerleşim tarihinden bahsedilerek Batılılaşmanın İzmir'deki yerleşim alanları ve konut biçimlenmesi üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Üçüncü bölümde günümüzde ayakta kalan, hakkında yeterli veri toplanabilen ve dönem özelliklerini yansıtan Alsancak'taki sıra ev örnekleri incelenerek yapılar belirlenmiş ve detaylı olarak incelenmiştir. Araştırmanın son bölümünde sıra ev konut biçiminin ortaya çıkmasında etkili olan bileşenler, mekân-kullanıcı bağlantısı, iç mekânın biçimlenmesine etki eden yaşam biçimi ve tüm bu ilişkilerden sentezlenerek ortaya çıkan konut formu tartışılan konular arasındadır. Aynı zamanda mekân-kullanıcı ilişkileri açısından mekânın geçirdiği değişimler, bölgenin barındırdığı tarihi doku potansiyeli ve kullanıcıların bu tarihi doku konusundaki farkındalığı sorgulanmaktadır.

Yapılan literatür taraması sonucu İzmir konut mimarisi üzerine yapılan çalışmalardan bazıları şu şekildedir:

Akyüz, E. (1993); "Traditional Housing Architecture in İzmir" adlı tezinde ve çeşitli makalelerinde, İzmir'de konut mimarisinin tarihsel gelişimini araştırmış, yapım teknikleri, malzemeler ve cephe özellikleri hakkında bilgiler vermiştir.

Canbakan, Z. (1985); “İzmir’de Cumhuriyet Öncesi Oluşan Konut Mimarisi ve Özellikleri Üzerine Bir Araştırma” adlı tezinde İzmir konutlarının yapısal ve mekânsal özelliklerini gruplandırarak incelemiştir.

Tosun, Y. (1983); “17.-19. yüzyıllarda Batı Anadolu’da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları, Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları” adlı tezinde çeşitli bölgelerde seçilen sokaklar üzerinden koruma önerilerinde bulunmuştur.

Erpi, F. (1987); “Buca’da Konut Mimarisi” adlı kitabında Buca’da bulunan sivil mimari örneklerin kökenlerini araştırmış ve bu yapıları tipolojik olarak ayırmıştır. Yayınlanan makalelerinde ise “Türk, Rum ve Levanten” konutlarında görülen benzerlik ve farklılıkları kullanıcıların etkileri üzerinden yorumlamıştır.

Özkut, D. (1997); “A Guideline for Conservation about Historical Commercial Center ‘Punta’ in İzmir” adlı tezinde Punta bölgesindeki Levanten evlerinin koruma çalışmaları için önerilerde bulunmuştur. Benzer şekilde Boduroğlu, E. (2012) aynı bölgede fonksiyon değişikliğine uğramış olan sivil mimari örnekleri üzerine bir uzmanlık tezi hazırlamıştır.

Ballice, G. (2006); “İzmir’de 20. yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde İncelenmesi” adlı doktora tezinde 1. Kordon bölgesi konut mimarisindeki değişimleri araştırmıştır. Akkurt, H. (2004); Bornova ve Buca bölgelerindeki Levanten sivil mimari örnekleri ve Batılılaşmanın etkileri; Kıray, M. (2004) ve Özkaban, F. (2013) ise konutlardaki mimari değişimler üzerinde çalışmıştır.

İzmir tarihi ve 19. yüzyıldaki yaşama dair Beyru, R. (2000, 2011); “19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam” ve “19. Yüzyılda İzmir Kenti” kitaplarında ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. “Üç İzmir” (1992) kitabında İzmir tarihi hakkında kuruluşundan, 20. yüzyıla kadar olan süreç çeşitli yazarlar tarafından aktarılmaktadır.

İzmir mimarisi hakkında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış olan İzmir Kent Ansiklopedisi (2013), Mimarlık maddesi içerisinde tarihsel süreçte farklı yapı türlerinin ayrıntılı gelişimine yer verilmiştir.

Batılılaşma ve modernleşmenin konut yapıları üzerine olan etkileri Bilgin, İ. (1996); Güncan, A. (1993) ve Tanyeli, U. (1996) nin çalışmalarında anlatılmaktadır.

1. BARINMA KÜLTÜRÜ VE BATILILAŞMA

1.1. Batılılaşmanın Mimariye Etkileri

Kavram olarak Batılılaşma, toplumların Batı'nın gelişmişlik düzeyini örnek olarak başlayan değişim sürecini ifade etmektedir. “Tanzimat”, “teceddüt”, “ıslahat” gibi kavramlar 18. yüzyılda Batılılaşma için kullanılmaya başlanmış olup, zaman içinde bu kavramlara “asrilik”, “asrileşme”, “muasırlaşma”, “çağdaşlaşma”, “modernleşme” kavramları da eklenmiştir. Değişim sürecindeki Osmanlı Devleti, Batılı devletleri ve toplum yapısını örnek olarak sorunların çözümlenmesini hedeflemektedir. Başka bir deyişle Batılılaşma, Batı'nın kurallarına göre yeniden yapılanma anlamına gelmektedir (Saray, 2005; Hanioglu, 1992; Şahin, 2013).

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşmanın başlangıcı Karlofça Anlaşması (1699) olarak kabul edilmektedir (Şahin, 2013). Siyasi yaşamdaki gelişmeler (Lale Devri, Tanzimat Fermanı, Meşrutiyet'in ilanı gibi) Batılılaşmanın ideolojik temellerini oluştururken, değişim askeri ve ekonomik alanlarla başlayarak eğitim, düşünce, yönetim, hukuk ve toplumsal yaşamda da devam etmiştir (Demirarslan, 2011).

Askeri alanda başlayan değişim III. Ahmet devrinde (1703-1730) başlayıp, I. Mahmut (1730-1754), I. Abdülhamit (1754-1789) döneminde devam etmiş, III. Selim döneminde (1789-1807) Batıda açılan Osmanlı elçilikleri ile hız kazanmıştır (Kurtay, 2001). Islahat Fermanı (1856), I. Meşrutiyet (1877) ve II. Meşrutiyet (1908), Tanzimat'tan sonraki gelenekselliğin yıkılmaya çalışıldığı reform hareketleri ve devlet içi değişim isteği olarak görülebilir (Artıkoğlu, 2011).

“Avrupalı” insan ilişkileri, evlerde oluşan yeni stil, giyim tarzı, ev eşyalarındaki değişim kimi görüşlere göre “yüzeysel Batılılaşma” sonucu ortaya çıkmıştır. Batılılaşmadaki sömürü olgusunun algılanamadığı, insanların kendi kültürünü unutarak Batılılaşma ile “üst tabaka” oluşturulduğu yönünde eleştirilere sebep olmuştur. Bu eleştirilerin temelinde yatan düşünce ise Islahat Fermanı (1856) öncesinde gayrimüslimlere göre yasal olarak üstün durumda olan Müslümanların egemen olduğu toplumda, gayrimüslimleri de içine alan “Osmanlı Vatandaşlığı” fikridir (Kurtay, 2001).

Batının etkileri yalnızca askeri ve ekonomik alanda yapılan değişiklikler, toplumsal sınıfların belirlenmesinde kullanılan kılık kıyafet, malzeme ile sınırlı

değildir. Osmanlı Devleti'nde mimari anlamda Batılılaşma etkilerinin somut olarak görülmeye başlaması III. Ahmet (1703-1730) döneminde, Lâle Devri sırasındadır. Fransız usulü saray modasına uygun olarak saray, köşk ve yalılar yapılmaya başlamıştır. İstanbul'da Tarabya ve Büyükdere gibi sahil semtlerinde Fransız Rönesans'ı ve XV. Louis etkilerinde yapılar inşa edilmiştir. Kasır ve büyük konaklarda geleneksel plan tipinin devam etmesinin yanı sıra Barok etkileri çatılarda, köşeleri yuvarlatılmış kıvrımlı saçaklarda görülmektedir (Acar, 2000).

18. yüzyılda resim sanatında üçüncü boyutun kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Osmanlı minyatür sanatı da değişime uğramıştır. Perspektif ve ölçünün kullanıldığı Osmanlı duvar resimlerindeki figürler ortadan kalkmış, doğa manzaraları egemen hale gelmiştir (Şekil 1). Rokoko motifleri, peyzaj resimleri, tezhip ve oymacılık sanatıyla yapılmış olan tavan süslemeleri 18. yy. sonları 19. yy başlarında görülmeye başlamıştır (Şekil 2) (Erpi, 1985; Kurtay, 2001).

Şekil 1. Sadullah Paşa Yalısı iç mekân duvar resmi doğa manzarası, 18. yüzyıl, İstanbul

Kaynak:
<http://tekesin.org.tr/hakkimizda/sadullah-pasa-yalisi/>

Şekil 2. Çakırağa Konağı İstanbul odası, 18. yüzyıl, İzmir

Kaynak:
<https://tr.pinterest.com/pin/516647388485696242/?lp=true>

Barok dönemini yansıtan ilk yapı I.Mahmut (1730-1754) döneminde inşasına başlanan ancak III.Osman (1754-1757) döneminde tamamlanan Nuruosmaniye Külliyesi'dir (Şekil 3). Barok stil Batıdan doğrudan alınarak uygulanmak yerine Osmanlı sanatıyla birleşmiştir (Acar, 2000).

Şekil 3. Nuruosmaniye Külliyesi, 19. yüzyıl, İstanbul

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-163958/nuruosmaniye-kulliyesi-istanbul-2016.html>

Neoklasik üslup daha çok sivil mimari örneklerin yapıldığı III. Selim (1789-1807) döneminde alınlıklı veya kemerli pencere dizilerinin kullanıldığı cephelerden başlayarak etkilerini göstermektedir (Acar, 2000).

II.Mahmud (1808-1839) döneminde Batı ile yapılan ticari anlaşmaların çoğalmasıyla karakol, yangın ve saat kuleleri, fabrika, hastane gibi yeni yapı türleri ortaya çıkmıştır. Batı etkisi yalnızca süslemeler ve ayrıntılarda değildir. Kitleler, mekân organizasyonu, yapı özellikleri gibi alanlara da yayılmaktadır. Mimari üslup da değişmeye başlamış, barok ve rokokonun yanı sıra ampir üslupta örnekler görülmeye başlamıştır. Nusretiye Camii ampir üsluba geçişin bir örneğidir (Şekil 4) (Tanyeli,1996; Güncan, 1993; Acar, 2000). Ortaya çıkan yeni yapı türlerinde barok, rokoko, neo-klasik, art nouveau, oryantalist üsluplar tek başlarına görülebildiği gibi birkaç farklı üslubun bir arada görülmesi de mümkündür (Şekil 5) (Kuyulu, 1998).

Şekil 4. Nusretiye Camii, 1792, İstanbul.

Kaynak: https://www.archives.saltresearch.org/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=4047541&siloli_brary=GEN01

Şekil 5. Pera Palas Oteli, 1895, İstanbul

Kaynak: <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/tepebasi-pera-palas-oteli/>

19. yüzyılda arka arkaya yaşanan gelişmeler hem mimari üslupların hem de yapı türlerinin çeşitliliğini sağlarken binalar sadece yapısal açıdan değil, işlevsel olarak mekân organizasyonları açısından da yenidir. Hassa Mimarlar Ocağı'nın yeni yapı türlerinin tasarlanması açısından yetersiz kalması sebebiyle, III.Selim (1789-1807) döneminden itibaren hassa mimarı olarak Balyan ailesi çalışmaya başlamıştır (Erpi, 1985). Ebniye Nizamnamesi (1848) imar hukukunun temellerini oluştururken, yapılara malzeme, kat yüksekliği, çıkmalarla ilgili sınırlamalar getirmektedir. 1867 yılına kadar Müslüman mahallelerinde mülk sahibi olamayan gayrimüslimlerin, "Osmanlı Vatandaşlığı" fikri gereğince eşit haklara sahip olması sağlanmıştır. Sivil yapı faaliyetlerinin artması ve sivil yapılarda görülen çeşitlilik de bu yasalardan sonra hızlanmaktadır (Acar, 2000).

1.2. Barınma Kültüründe Batılılaşma Etkileri

Konutun tanımı; insanların barınma gereksinimlerini karşılayan, güvenlik sağlayan ilk ve en önemli yapı türü olarak yapılabilir. Konut; kullanıcıların çeşitli davranışlarıyla şekillenen, mekân ya da mekânlar bütünüdür. Kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarının çeşitliliği ve değişkenliği, iç mekân düzeninde farklı çözümlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Koçak, 1996). Toplumların sosyal, ekonomik, kültürel kimliklerinin de göstergesi olan konutlarda, ait olunan grubun kültürel özellikleri yaşanan mekâna biçimsel ve kullanım şekli olarak yansımaktadır (Kutlu, 1999).

Geleneksel Türk konutu genellikle zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Duvarlarla kapatılan zemin kattaki alanlar genellikle ahır, depolama alanı, mutfak gibi servis mekânları için kullanılmaktadır. Asıl yaşam mekânını oluşturan odalar, daha fazla ışık ve hava almak ve rutubetten korunmak amacıyla üst katlarda konumlanmıştır. Konut girişi genellikle avludan ya da hayat (taşlık) bölümünden bahçe içerisindedir (Koçak, 1996; Kutlu, 1999).

Kentsel ve kırsal yerleşmelerdeki geleneksel konutların biçimlenişinde çevresel faktörler etkilidir. Bu nedenle yazlık ve kışlık odalar şeklinde bir ayırım görülmektedir. Bazı bölgelerde yazlık ve kışlık konut olarak da ayırım görülmektedir. Kentlerdeki konutlar genel olarak yalnızca günlük eylemin gerçekleştiği barınma ihtiyacını giderirken, kırsal bölgelerdeki konutlarda zemin katlarda hayvan bakımı ve depolama alanları gibi kentlere göre farklı işleve sahip alanlar bulunmaktadır (Koçak, 1996).

Geleneksel konut tipolojisinde var olan ‘haremlik’ ve ‘selâmlık’ bölümleri, kadın ve erkeğin gündelik hayatlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. ‘Selâmlık’ bölümü; erkeklerin iş konuşmaları için kullanılan bir alan olmasının yanı sıra, dini açıdan da gereklidir. İslam inancı gereği yabancı bir erkek ve bir kadın baş başa kalmamalıdır. Tek katlı konutlarda ise böyle bir ayırım yapılamadığından evin tamamı ‘haremlik’ olarak kabul edilmektedir. 19. yüzyıldan itibaren konutlardaki fonksiyon değişikliği -iş ve ev hayatının ayrılmasıyla birlikte- bu bölümlerin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Konut içerisindeki odalar işlevine göre isim değiştirmiştir. Salonlar, herkese açık ve evin bir anlamda kamusal alanı niteliğine dönüşmektedir. Koltuk, kanepeler, masa, sandalye hatta piyano gibi Batılı yaşama ait eşyalar kullanılmaya başlamıştır. Geleneksel konutlarda gün içinde kullanılan odalarda gece yatak hazırlanıp uyunurken, yeni konut işlevinde ayrı yatak odaları ortaya çıkmaktadır. Misafir odası, yemek odası, özel oda, çalışma odası gibi ayrımlar yapılmış, “adab-ı muâşeret kuralları” kitaplarında her odada uyulması gereken kurallar yazılmıştır (Kurtay, 2001).

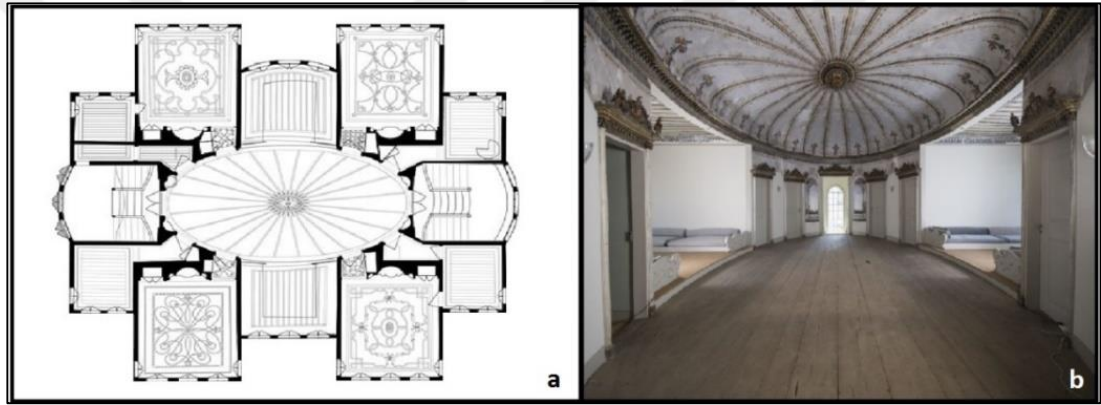
Barok mimarinin etkilerinin sivil mimaride görülmeye başladığı III. Selim (1789-1807) dönemindeki ilk etkiler yapıların dış formlarını değil, iç mekânlarını etkilemiştir (Şekil 6 ve 7). Plan düzlemindeki değişim ise Barok etkisiyle ovalleşen “sofa”larla iç mekânda kendini göstermiştir (Şekil 7) (Ateş, 2008). III. Selim (1789-1807) döneminde başlayan etkiler, barınma kültüründe erken evreyi oluşturmaktadır. II. Mahmut (1808-1839) dönemine gelindiğinde ise barınmadaki Batılılaşma etkileri iç mekân öğelerinde görülmeye başlamaktadır. Kanepeler, sandalyeler, masa saatleri gibi Batılı öğeler, üst sınıfın konutlarında görülmektedir. Ancak iç mekân öğelerinin kullanım alanları tam olarak “özel alanlara” dâhil olamamış, daha çok “gösteriş amaçlı” ve “statü sembolü” olarak kullanılmıştır. Yatak gibi Batılı bir iç mekân öğesinin konuta dâhil olması yatak odasını, yemek masası gibi bir öğenin dâhil olması ise yemek odasını ihtiyaç haline getirmiştir (Tanyeli, 1996).

Şekil 6. Sadullah Paşa Yalısı, cephesi (a); iç mekân dolap ve duvar süslemeleri (b), 18. yüzyıl, İstanbul.

Kaynak: (a) <http://tekesin.org.tr/hakkimizda/sadullah-pasa-yalisi/>; (b) <http://www.3odalosalon.net/tarihi-yapilar/item/867-sadullah-pasa-yal-s-ve-oykusu>

Şekil 7. Sadullah Paşa Yalısı oval sofa örneği, kat planı (a); oval sofa görünüşü (b), 18. yüzyıl, İstanbul.

Kaynak: <http://tekesin.org.tr/hakkimizda/sadullah-pasa-yalisi/>

Konut tipolojisindeki çeşitlilik 19. yüzyılda liman ticaretinin yoğun olduğu kentlerde (İstanbul, İzmir, Mersin, Trabzon, vb.) başlamış, zaman içinde demiryolu ağının genişlemesiyle Anadolu'da da örnekleri görülmüştür (Bilgin, 1996). Uluslararası ticaret yapılan kentlerde, Batılı tarzda, çok dar parsellerde alt kat dükkân, üst kat konut işlevinde yapıların yer aldığı ticari sokaklar oluşmuştur (Kurtay, 2001). Tipolojideki çeşitlilik önce gayrimüslimlerin yaşadığı mahallelerde ortaya çıkmıştır. İstanbul'da Rum mahallelerindeki sıra evler ile Ermeni mahallelerindeki sıra evler biçimsel olarak birbirine benzese de bu sıra evler geleneksel Türk konutlarından farklıdır (Tanyeli, 1996). Sıra evler, dar parsellerde, "bitişik diziler içinde yer alan" orta ve küçük konutlar şeklinde ilk örnekleriyle İstanbul'da görülmeye başlamıştır. İlk apartman örnekleri de büyük ve görkemli yapılar olarak, çok katlı konak ve/veya yalı şeklindedir (Şekil 8) (Meriç, 2000).

İstanbul'daki değerlenen arazilere bağlı olarak da geleneksel aile yapısına uygun olan “aile apartmanları”, Beyoğlu, Pera, Galata gibi semtlerde farklı ailelerin bir arada yaşadığı apartmanlara dönüşmüştür (Şekil 9) (Yücel, 1996). Bahçe içinde banliyö evi, sayfiye evleri gibi örnekler de yaygınlaşmaya başlamıştır (Bilgin, 1996).

Şekil 8. Tekrarlanan kat planlı “Yeşil Konak”, 19. yüzyıl, İstanbul.

Kaynak: Yücel, 1996, s. 302

Şekil 9. Parma Apartmanı, 1933, İstanbul

Kaynak:

http://www.yapi.com.tr/haberler/beyoglundaki-tarihi-apartmanin-huzunlu-hikayesi_113189.html/

1.3. Sıra Evler

Sıra ev kavramının sözlük tanımı; eş boyutlu ve eş biçimli, benzer planlara sahip konutların yan yana inşa edilmesiyle meydana gelen konut biçimi olarak yapılabilir (Hasol, 1990; Tanyeli, 1996; Sağdıç, 1999).

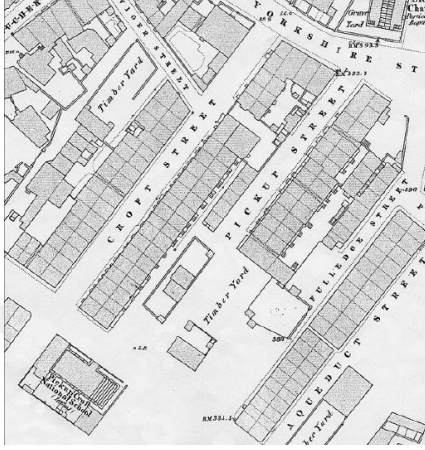
Peters (1985), iki tarafı kapalı olan, cephelerden birinin bahçeye, diğerinin yola açıldığı, bir veya iki ailenin barınma ihtiyacını karşılayan konut tipini sıra ev olarak tanımlamaktadır. Lawrence (1981), iki sağır duvarla sınırlandırılan, güvenli konut tipini sıra ev olarak tanımlar.

Sıra ev, sokak üzerindeki konut birimlerinin aralıksız yan yana gelişinden meydana gelen “dizi”yi anlatmaktan çok, tipolojik birimlerin yinelenmesi sonucu ortaya çıkan “toplanabilir” bir biçimsel oluşumdur (Batur, vd. 1979).

Sıra evlerin ilk örneklerinin 12. yüzyılda Akdeniz bölgesinde görülen “tüccar evleri” olduğu düşünülmektedir. İngiltere’de 18.yüzyılda ortaya çıkan sıra ev kavramı, tüccar evlerine benzer plan şemasına sahip olmasına rağmen toplumun sosyal yapısı sonucu ortaya çıkması noktasında ayrılmaktadır. Kendiliğinden oluşan tüccar evlerine karşılık, İngiltere’de sıra evler ilk örneklerinde iş alanları çevresinde

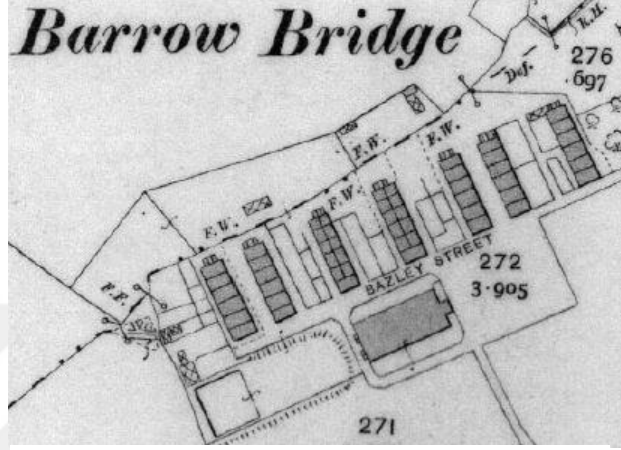
plansız şekilde yapılaşsa da sonradan düzenli ve planlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 10 ve 11) (Sağdıç, 1999).

Şekil 10. Planlı inşa edilen sıra evlerin haritası, 19. yüzyıl, Burnly, İngiltere

Kaynak: Newman ve Newman, 2008, s.188

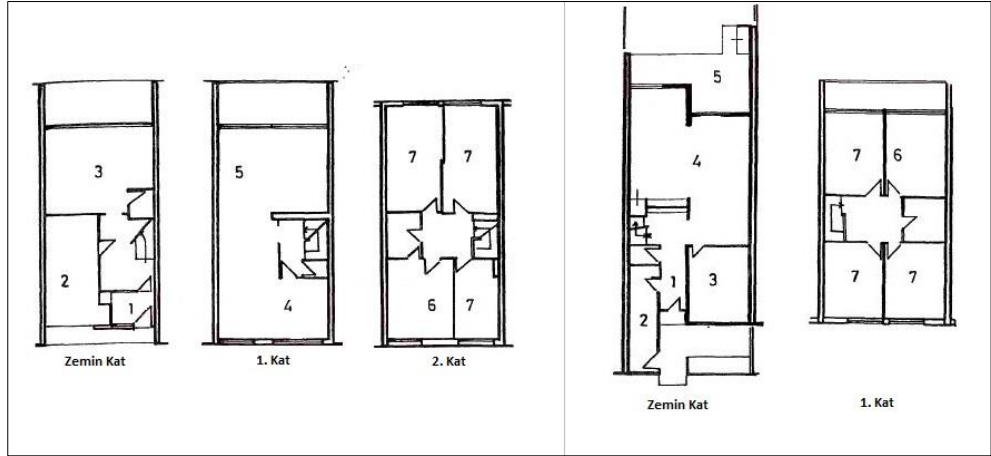
Şekil 11. Planlı inşa edilen sıra evlerin haritası, 20. yüzyıl, Manchester, İngiltere

Kaynak: Timmins, 2013, s.115

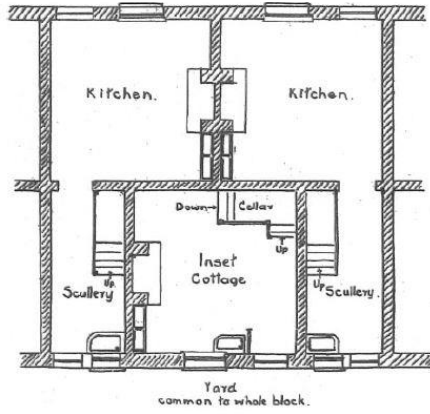
Farklı toplumlar için farklı anlamlar ifade eden sıra evler, Filipin, Meksika, Kolombiya gibi ülkelerde yerel konutlardır. Ayrıca bir tipoloji olarak görülmez. Ancak İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde sıra evler Endüstri Devrimi sonucunda ortaya çıkmış bir tipolojiyi ifade etmektedir (Şekil 12). Endüstri Devrimi sonucu artan konut ihtiyacına hızlı çözüm bulmak amacıyla yapılan bu evler bir veya birkaç ailenin bir arada kalabileceği şekilde planlanmıştır. Kentlerde parsel bölünmelerine gidilmesiyle ekonomik ve hızlı inşa edilebilen sıra evler, orta/üst gelir grubu ve işçi sınıfı için farklı şekillerdedir. İşçi sınıfı için yapılan “back to back” (sırt sırta) olarak adlandırılan ilk örneklerde ortak yemek pişirme ve yaşam mekânları vardır; banyolar da ana kütlenin dışındadır. Zaman içinde bu örnekler de gelişmiş, yalnızca ortak duvarların kullanıldığı plan tipine evrilmiştir (Şekil 13 ve 14). Orta ve üst sınıfa hitap eden sıra evler ise kentlerde sayıları artan küçük ve orta tüccarların konutlarıdır. Zaman içinde değişen planlarda banyolar konut içlerine alınmıştır (Şengül, 1991; Sağdıç, 1999; Çakmak, 2001; Çıkış, 2009).

Şekil 12. 19. yüzyıl Hollanda sıra ev plan şeması örnekleri

Kaynak: Peters (1980)'den aktaran Çakmak, 2001, s.9

Şekil 13. “Back to back” tipi sıra ev planı, 19. Yüzyıl, İngiltere

Kaynak: Timmins, 2013, s.112

Şekil 14. “Back to back” tipi işçi evleri, 19. Yüzyıl, İngiltere

Kaynak: Timmins, 2013, s.115

Sıra evlerin yapım sebebinin genellikle ekonomik nedenlere dayanmasının yanı sıra bu tipolojinin kullanıcıya güven duygusu verdiği düşünülmektedir. Ardi ardına sıralanan duvarlar, güvenlik duygusunu pekiştirmektedir (Şengül, 1991; Sağdıç, 1999).

Osmanlı Devleti'nde ise sıra ev tipolojisi Batılılaşmanın etkisiyle 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. “Parsel-yapı adası-cadde” düzeninde belirli normlar getiren Ebniye Nizamnamelerinin, apartman ve sıra ev oluşumları için araç olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Bilgin, 1996). İstanbul'da görülen sıra ev tipi için, Batı'nın etkisiyle “dışalım malı” olarak gelen ancak dönüşüme uğramış yapı türü olarak da bir tanım mevcuttur. İstanbul'da bazı bölgelerde gayrimüslimlerin konutları olarak kullanılsa da devlet destekli yapılan ve mülkiyeti devlete ait olan

Akaretler, Surp Agop sıra evleri gibi örnekleri de vardır (Şekil 17 ve 18) (Batur, vd.,1979).

Şekil 15. Balat-Fener Rum mahallesi, İstanbul

Kaynak:

<https://sanatkaravani.com/dunyadan-en-renkli-10-sehir/>

Şekil 16. Akaretler sıra ev grubu, İstanbul

Kaynak:

<http://www.degisti.com/index.php/archives/318>

2. İZMİR'DE YAŞAM ve BARINMA KÜLTÜRÜ

2.1. Cumhuriyet Öncesi İzmir'de Yaşam

İzmir kentinin tarihi 8000 yıldan eski olmasına rağmen Türklerin gelişi ancak 1426 yılında olmuştur. Kentin tarihi dikkate alındığında burada yaşamakta olan Ermeniler, Yahudiler ve Rumların yanında Türkler ilk yerleşimde sayıca azınlık olarak kalmışlardır. Kente gelen Türklerin ilk yerleşim yeri Kadifekale civarı olsa da zaman içinde İç Liman (Kemeraltı) bölgesine doğru genişlemiştir (Ballice, 2006).

Kentin nüfusunun bütün Akdeniz bölgesi ile birlikte 16.yüzyılda arttığı görülmektedir. Sayıca azınlıkta kalan Türk nüfus da 16.yüzyılda artarak çoğunluk haline gelmiştir. Ekonomi genel olarak tarıma dayalıdır (Arıkan, 1992). Ancak 1500'lerde Osmanlı, Venedik ve Ceneviz gemilerinin İzmir limanında ihracat yaptığı da bilinmektedir (Goffman, 1992).

Özellikle 16. yüzyıldaki Osmanlı- Safevi savaşlarından sonra Batılı tüccarlar Halep yerine İzmir limanını tercih etmeye başlamış, yabancı devletlere sağlanan kapitülasyonlar sonucu İngiliz ve Fransızlar ihraç edilebilir tarım ürünlerine sahip olan İzmir'i yaşamak için tercih etmiştir (Arıkan, 1992; Martal, 1992). 17.yüzyıla gelindiğinde İzmir, Anadolu'dan geçen kervan yollarının son durağı olmasının yanı

sıra liman sayesinde İran ve Hindistan'dan gelen kervan yollarının da deniz yoluna açılan durağıdır. Venedik, Marsilya, Londra ve Amsterdam'dan genç tüccarlar kente gelmeye başlamış, Felemenk, İngiliz, Rum ve Yahudi nüfuslarında artış yaşanmıştır. 16. yüzyılda seyahatname ve gravürlerde neredeyse hiç adı geçmeyen İzmir, 17. yüzyılda gezginlerin anlatımına girmeye başlamıştır (Güzel, 2010). 18. yüzyılda kent nüfusu ticaret ağının genişlemesi ve azınlıkların da etkisiyle artmaya başlamıştır. Özellikle yüzyılın ikinci yarısında nüfusun yüz binin üzerinde olduğu düşünülmektedir. Rakamlar farklılık göstermesine rağmen Türklerin çoğunlukta, Levantenlerin ise en az nüfusa sahip olduğu görülmektedir (Beyru, 2000).

Şekil 17. 1838 İzmir körfezi ve şehirden genel görünüm, Sanatçı: M'le Duc de Valmy, Gravürcü: Freeman

Kaynak: Leon de Laborde'den aktaran Güzel, 2010, s. 421

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde dış ticaret yapılan en önemli şehirler; en büyük ithalat limanı olarak İstanbul, transit ticaret limanı olarak Trabzon, ihracat limanı olarak Beyrut, hem ithalat hem ihracat limanı olarak da İzmir ve Selanik'tir (Ballice, 2006). Kentin ekonomik yapısı incelendiğinde; ihraç edilen ürünlerin tarımsal hammaddeler ve bazı madenler olduğu görülmektedir. Yüzyılın ilk yarısında ihraç edilen ürünlerin üreticileri daha çok Türklerden oluşmaktadır. Ancak yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde mülkiyetlerin de değişmesiyle birlikte üretici çoğunluğu Avrupalılar olarak değişmiştir. Tarımsal ürünlerin bir kısmının belirli işlemlerden geçtikten sonra ihraç edildiği, bu yüzden de depolama ve işleme alanlarının büyük bir kısmının kent merkezinde olduğu bilinmektedir. İthal edilen mallar ise genellikle kumaşlar, hazır giysiler ve ev eşyaları gibi malzemelerdir (Beyru, 2011).

1840'ta kurulan Posta Nezaretleri, karayollarının yapımına başlanması, 1860 yılında kullanıma açılan İzmir-Aydın demiryolu hattı gibi gelişmeler ticaret ağının genişlemesinde ve Avrupalı tüccar nüfusunun artmasında etkin rol oynamaktadır. Demiryolları yapımında en önemli fikir kent ile Menderes civarında bulunan tarımsal alan arasında ulaşım kolaylığı sağlanmasıdır. Üretimin artacağı düşüncesinin yanı sıra bu üretimden alınacak vergilerin artacak olması da demiryollarına hükümetin desteğinin nedenlerinden biridir. Ayrıca olası isyan ve ayaklanmalara müdahale edilebilecek ve bölgeye hâkim olma imkânı da sağlanacaktı. . Bu kapsamda Buca, Seydiköy, Tire, Torbalı, Ödemiş ve Söke'ye ulaşan tali hatlar yapılması planlanmış, 1866'da Torbalı hattı açılmış ve 1890'da Söke'ye kadar olan bütün hatlar devlet tarafından sağlanan imtiyazlar ile sonlanmıştı. İzmir-Aydın demiryolu hattının tesisinin Alsancak (Punta) olarak belirlenme sebepleri bölgenin liman ile bağlantılı olması, kent merkezine yakınlığı ve çok sayıda yerleşimin yakınından geçebilme imkânıdır. 1866 yılında tamamlanan İzmir-Turgutlu (Kasaba) demiryolu hattı da Basmane Garı'nı merkez olarak yapılmıştır (Akkurt, 2004).

Ticaret ağının genişlemesiyle sayıları artan büyük tonajlı gemilerin rahatça rıhtıma yanaşabilmesi amacıyla rıhtım yapımına 1867 tarihinde başlanmış, 1873'de tamamlanmıştır. Demiryolları ve rıhtımın tamamlanmasından sonra ise kesintisiz haberleşme için İzmir-Menemen, İzmir-Çeşme-Sakız, İzmir-Aydın arasında telgraf hatları çekilmiştir (Martal, 1992).

Osmanlı döneminde kentsel arazilerin mülkiyeti istisnai durumlar dışında padişaha ait olup bu durum Tanzimat'tan sonraki yasalarla değişse de, İzmir'de özel mülkiyet çok daha önceden yaygınlaşmıştır (Çıkış, 2009). Özellikle 1856 yılındaki Yabancılar Toprak Mülkiyeti Hakkı verilmesi, 1858'deki Arazi Kanunu, 1862'deki Ticaret Mahkemeleri, 1964 yılındaki Deniz Ticareti Kanunu gibi uygulamalar Tanzimat dönemiyle başlayan Batılılaşma sürecini hızlandıran etmenler arasında sayılmaktadır (Kaya, 2011). Aynı zamanda 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Anlaşması ve yabancılar için toprak ve taşınmazların kişisel mülkiyet olarak kabul edilme hakkı da 1867 yılında yasallaşmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde 20 farklı ülkeden tüccarların kurduğu ticarethaneler mevcuttur. 17 farklı ülkenin ise kentte konsoloslugu vardır (Ballice, 2006). Bankaların, havagazi, rıhtım, demiryolları ve tramvay şirketlerinin müdürlerinin Avrupalı olduğu da bilinmektedir. Büyük iş hanları, mağazalar, bankalar, şirket binalarının yanı sıra kamu kurum ve kuruluşları

19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir’de bulunmaktadır. Bunlara bağlı olarak da 1862’de İzmir Ticaret Mahkemesi, 1885’de İzmir Ticaret Odası ve İzmir Ticaret ve Sanayi Borsası kurulmuştur (Martal, 1992).

Osmanlı Devleti’nde belediye teşkilatları 1848 yılında, Batılılaşma anlayışında kurulmuştur. İzmir’de örgütlenen Avrupalı tüccarlar da söz hakkına sahip olabilmek için hükümete başvurmuş ve “İstanbul modeline göre kurulmuş bir belediye örgütü” istemişlerdir. Bunun üzerine 1864’te İzmir’de belediye örgütü tekrar düzenlenmiş ve Levantenlerin bazıları belediye meclis üyeliğine seçilmiştir (Akkurt, 2004). Bu tarihten sonra konsolosluk, ticari temsilcilik, hastane ve okulların sayısında da temsilcilik sistemiyle bağlantılı olarak artış görülmeye başlamıştır (Ballice, 2006).

Sanayi sektöründeki gelişmeler incelendiğinde bu konuda Osmanlı İmparatorluğu’nun önemli bir gelişme kaydetmemiş olduğu görülmektedir. İzmir’de gazete haberlerinde 19.yüzyılın ilk yarısında bir iplik, ikinci yarısında ise buharlı un fabrikasıyla ilgili haberler yayınlanmıştır. Kentte bir kâğıt fabrikası (1847), havagazı fabrikası (1867), demir eşya fabrikası (1854), yüzyılın ikinci yarısından sonra basma atölyelerinin olduğu da bilinmektedir (Beyru, 2011).

Kentteki genel yaşam gruplarına bakıldığında sosyal yaşamda ön planda olan kesimin Levantenler ve Osmanlı tebaasındaki gayrimüslimler olduğu görülmektedir. Müslümanlar ve Musevi kesimin kentin diğer sakinleri ile zorunlu idari ve ticari ilişkiler dışında mesafeli olduğu bilinmektedir. Sahil kesiminde varlıklı Levanten ve gayrimüslim aileler Batılı tarzda, düzenli yapılaşma ile modern bir hayat sürerken, iç kısımlarda ve güneydeki yamaçlarda Musevi cemaat ile Müslüman aileler basit, sade konutlarda, şehrin organik yapısından kaynaklı göreceli daha düzensiz bir yapılaşma içinde yaşamaktadır (Ballice, 2008).

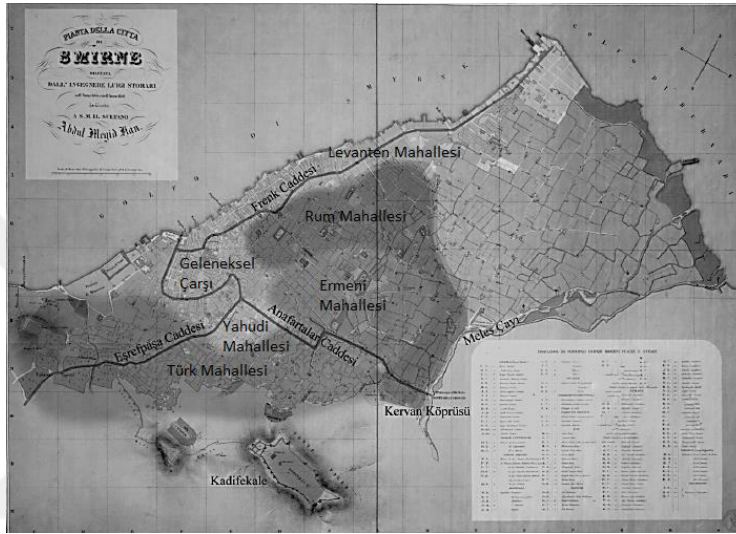
Şekil 18. Türk mahallesi (a) ve Ermeni mahallesi (b), 19. yüzyıl, İzmir

Kaynak: Ballice, 2006, s. 40-42

Kentteki yerleşim farklı etnik grupların mahalleleri şeklinde ayrılmaktadır. Mahallelerin oluşturduğu bölgesel farklılıkların kentsel ölçekte de belirgin hale geldiği 1854-1856 yıllarında çizilmiş olan kent haritasında okunabilmektedir. Kentin yerleşim düzeninde kozmopolit yapının yansıdığı dört farklı bölge bulunmaktadır: Kadifekale civarında yaşayan Müslümanlar, kuzey bölgesinde yaşayan Rumlar, Kemeraltı çevresinde yaşayan Museviler ve Frenk Sokağı ile deniz kıyısı arasında yaşayan Levantenler (Şekil 19) (Beyru, 2011; Ballice, 2006; Alpaslan, 2015).

Şekil 19. Kentteki mahallelerin yerleşimi, 19. yüzyıl, İzmir

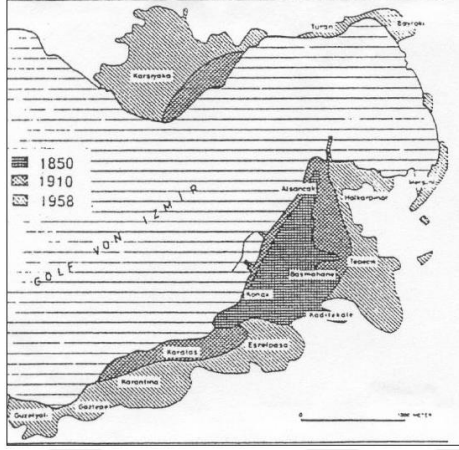

Kaynak: 1854-56 tarihli Storari Haritasından aktaran Alpaslan 2013'ten tekrar yorumlanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında mahalle ve yaşam alanları incelendiğinde hemen hemen aynı düzende kaldıkları gözlemlenmiştir. Yaşam alanları boş alanlara doğru genişlese de arada kalan Musevi mahalleleri genişleyememiş, ancak sahil yolunun yapımı ve tramvay ulaşımından sonra Karataş bölgesinde yeni yerleşim alanları oluşturulmuştur. Ermeni mahalleleri doğu yönünde genişlerken, Rum ve Levanten mahalleleri kuzeye, Türk mahalleleri ise Kadifekale sırtlarına doğru yönelmiştir. Vapur ve tramvay hatları önceleri merkezden uzak küçük yerleşkeler olan Karataş, Karantina, Göztepe ve Güzelyalı semtlerinin kıyı şeridi haline gelmesine ve bu bölgelerin yeni yerleşim alanlarına dönüşmesine sebep olmuştur. Aynı dönemde Karşıyaka da gelişim içindedir (Şekil 20). Yüzyılın ilk yarısında etnik kökenlere göre keskin sınırlarla ayrılmış olan mahallelerde ayırım kalkmaya başlamıştır. Varlıklı Levantenlerin Bornova ve Buca bölgelerine geçmeleriyle Punta bölgesine ticaretle

uğraşan Levantenler, varlıklı Rum ve Ermeniler, az da olsa Musevi ve Türkler yerleşmiştir (Beyru, 2011).

Şekil 20. Kentin yerleşim alanlarının genişlemesi, 19. ve 20. yüzyıl, İzmir

Kaynak: Dölen (1996)'den aktaran Ballice, 2006, s. 43.

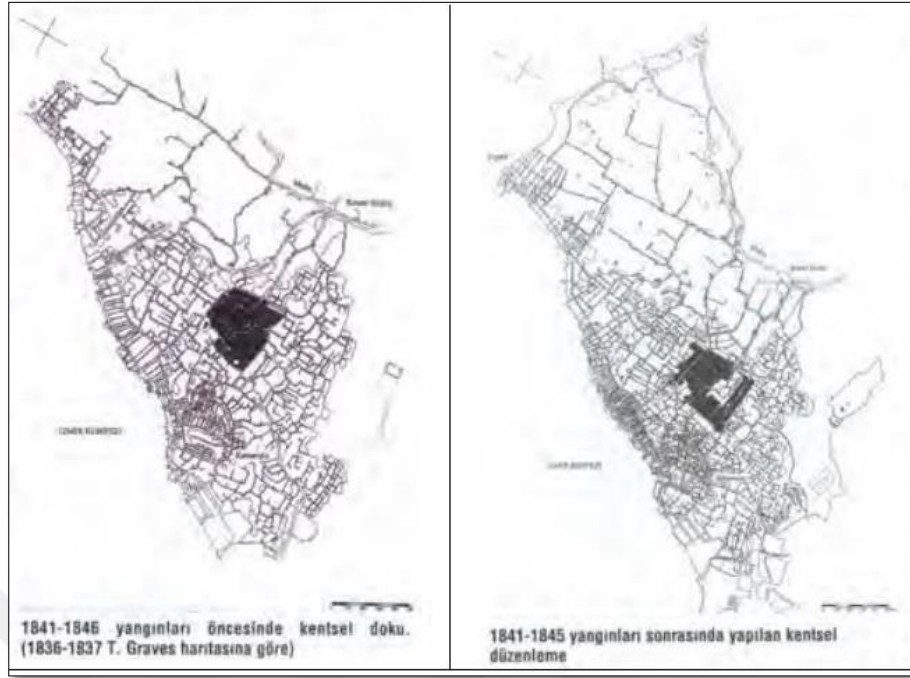
Şekil 21. Kordon (a) ve Karataş Mahallesi (b), 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başları, İzmir

Kaynak: (a) <https://www.izmir.bel.tr/tr/FotografGalerisi/221>, (b) Ballice, 2006, s. 40.

1845'deki yangın sonucunda neredeyse tamamı yanmış olan mahallenin yeniden yapımı İzmir'deki ilk büyük ölçekli kentsel planlama örneğidir. Geometri kurallarına göre yapılmış olan bu kentsel planlama, Tanzimat reformları sonucunda çıkarılmış olan Ebniye Nizamnameleri'nden (1848-1849) önce yapılmış olmasıyla da Osmanlı şehircilik tarihindeki önemli gelişmeler arasındadır (Şekil 22) (Bilsel, 2000).

Şekil 22. İzmir kentindeki Ermeni mahallelerinde yangın öncesi ve sonrası kentsel doku

Kaynak: Bilsel, 2000, s.35-36

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi İzmir’de Barınma Kültürü

İzmir’de Cumhuriyet öncesi Batılılaşmanın etkileriyle oluşan konut mimarisi incelendiğinde Avrupalıların yaşam alanlarındaki örnekler karşımıza çıkmaktadır. Alsancak bölgesinde yoğunlukta olan “sıra evler”, Karataş, Mithatpaşa ve Buca bölgesinde de görülmektedir. Buca ve Bornova bölgelerindeki banliyö evleri literatürde sıkça yer almaktadır.

İzmir’deki sıra ev tipi için Çıkış (2009), 19.yüzyılda İngiliz sanayi şehirlerinde oluşan konutlara benzediğini belirten bir görüşü savunmaktadır. Bu konu hakkında Erdim (1992) başka bir görüşe sahiptir. İngiliz, Rum, Fransız, İtalyan gibi kökenlerin yerine Alsancak’ta yer alan konutların Priene konutları ile benzer özellikler sergilediğini söylemektedir. Bu konu hakkındaki görüşler Bölüm 3.1’de detaylı olarak anlatılmaktadır.

Alsancak’taki konutlar; taş basamaklarla girilen, ahşap taşıyıcı sistemle yapılmış, içi kerpiç ya da tuğla dolguludur ve dışı kapalılık oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Bazılarının zemin katları taştan yapılırken bazılarının ön cepheleri taş kaplıdır. Pencereleri ve kapılarının demir kepenkli olduğu görülmektedir. Cephelerde

dökme demir ürünler, cumba konsolları, kapılar, parmaklıklar gibi ithal malzemeler kullanılarak süslemeler ile zengin bir görünümüleri vardır. Plan düzenleri ise gruplara göre fazla değişiklik göstermeden benzer olup, zemin katta yaşam alanı ve servis mekânları olarak nitelendirilen mutfak ve kiler, üst katta ise yatak odaları şeklindedir (Ballice, 2008; Çıkış, 2009; Özkaban, 2013).

Sıcak dönemlerde serin olması, salgın hastalıklara karşı önlem, güvenlik endişeleri gibi nedenlerle Buca ve Bornova’da yapılan köşk niteliğindeki konutlar, varlıklı Levantenlerin “ikincil yaşam alanı” niteliğindedir (Şekil 24) (Ballice, 2006). 1800’lerin ikinci yarısında yapılmış olan tren hattı sonucu ulaşımın kolaylaşması ile banliyö yerleşimleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Sahil kesimindeki varlıklı Levanten ve diğer gayrimüslimler İzmir-Aydın ve İzmir-Kasaba (Turgutlu) tren hattı üzerindeki büyük bahçeli köşk niteliğindeki konutlarına geçerken, sahil kesimine orta sınıf Levanten ve varlıklı Rum, Ermeni ve Türk aileler gelmiştir (Özkaban, 2013).

Bornova ve Buca’daki banliyö konutları incelendiğinde gösteriş ve büyüklükleri ile kullanılan malzemelerin kalitesi ve ithal olmasıyla, büyük bahçeler içinde korunaklı bahçe duvarları ile bu yapılar üzerinden sermaye, güç, çağdaşlık, iktidar vurgusu yapıldığı söylenebilir (Akkurt, 2004). Bina yerleşimindeki yüksek bahçe duvarları dışa kapalılığı temsil eden bir öge olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır. Bir anlamda Avrupa’nın temsilcisi olan Levantenlerin yapıları sadece birer “bina” olmaktan çıkmış, sosyal ve kültürel mesaj ileten “aracı” ya dönüşmüştür.

Buca ve Bornova’daki orta ölçekli konutlar incelendiğinde ortak özellikleri arasında kübik ve genellikle simetrik kitleler olmaları görülmektedir. Sadeliğin hâkim olduğu konutlarda, demir korkuluklu teraslar, cephelerde alınlık ve plasterler kullanılmıştır. Büyük ölçekli olarak nitelendirilen konutlar ise geniş araziler içinde, genellikle asimetrik kitlelere sahip, giriş kuleleri, cephelerinde gösterişli söveleri, kapalı ve açık çıkmalarıyla hareketli kütle yapısı, veranda ve terasları, sütun ve plasterlerin kullanıldığı cepheleriyle orta ölçekli konutlardan daha gösterişlidir (Bkz. Şekil 23 ve 24) (Akkurt, 2004).

Şekil 23. Bornova E. Whittall Köşkü, 19. yüzyıl

Kaynak: <http://www.visitizmir.org/tr/ilce/bornova/nasil-gelmeli/edward-whittal-koeskue>

Şekil 24. Bornova Bardisbanian Köşkü (Yeşil Köşk), 19. yüzyıl

Kaynak: https://ege.edu.tr/tr-42/ege_universitesi_koskleri.html

Konutların plan kurguları benzerdir, zemin kat tamamen “sosyal alan” niteliğinde olup, gösterişli malzemeler bu katta kullanılmıştır. Batı’daki iç mekân uygulamalarına benzer şekillerde; duvar resimleri, göbek ve silme düzenlemeleri, demir elemanlar, ithal malzemeler, şömine gibi örnekleri görmek mümkündür. Kullanıcının Levanten toplumu içerisindeki sosyal statüsü, toplum içindeki yeri ve ekonomik gücünü zemin katlar yansıtmaktadır (Şekil 25). Yatak odalarının yer aldığı üst katlar ise gösterişten uzak sadeliktedir ve “özel alan” niteliğindedir (Akkurt, 2004).

Şekil 25. Bornova Edmund Giraud evi iç mekân, 19. Yüzyıl

Kaynak: <http://www.levantineheritage.com/house55.htm>

19. yüzyılda karşılaşılan etnik köken ayrımlı mahalleler, yüzyılın sonunda ekonomik düzeyde bir ayırım, etnik kökenle birleşmeyle kendini göstermektedir. Ancak yine de bu ayırım/birleşme Rum ve Levantenlerde olduğu kadar Türk, Ermeni ve Musevi mahallelerinde belirgin değildir (Özkaban, 2013).

Kamusal yapılardaki mimari anlayış Batılı etkilerle oluşan yapılar (gar, postane gibi) ya da Osmanlı yönetiminin inşa ettirdiği yapılar (kışla, hükümet konağı gibi), konut mimarisıyla karşılaştırıldığında daha Batılı bir çizgidedir. Demir strüktürle inşa edilen Pasaport' ta bulunan gümrük depoları ya da Art Nouveau etkileri görülen Borsa binası dışında İzmir'de belirgin özellikte tamamen Batılı mimari anlayış olduğu söylenemez. Mimarlık anlayışının tamamen değişmiş olduğu görülmektedir (Tanyeli, 1992). İzmir'de ilk apartman olarak tarihlenen Anadolu Apartmanı (1905) ise geniş saçaklar, üstü kemerli kapalı balkonu, cephe süslemeleri, tepe pencereleri ile Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin etkileriyle birlikte I. Ulusal Mimarlık akımının izlerini taşımaktadır (Şekil 26) (Ballice, 2006).

Şekil 26. Anadolu Apartmanı, Göztepe, İzmir

Kaynak: <http://www.izmirmag.net/2016/03/bir-apartman-hikayesi-izmirin-ilk.html>

2.2. Cumhuriyet Sonrası İzmir'de Yaşam

Kurtuluş Savaşı'nın ardından gayrimüslimlerin çoğu ülkeyi terk ederken 1922 Büyük İzmir Yangını kenti tanınmaz hale getirmiştir. Kurtuluş Savaşı bitimine kadar etnik, kültürel, ekonomik ve toplumsal yönlerden İzmir kozmopolit bir yapıdadır. 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Mübadele Anlaşması'na göre 400 bin Türk ve bir milyondan fazla Rum yer değiştirmiştir. Ancak Rumlardan kaldığı düşünülen

“taşınmaz mallar” için Anadolu’nun çeşitli yerlerinden de göç edenlerin olduğu da bilinmektedir; tam nüfus ise bilinmemektedir (Arı, 1992).

Büyük yangın sonrasında nüfus yarı yarıya azalmış ve şehrin büyük çoğunluğu tahrip olmuştur. 1930-1944 döneminde yayınlanan 1580 sayılı Belediyeler Yasası, İçişleri Bakanlığı’nın yayınladığı diğer genelgelerle birlikte ülke genelinde tüm belediyeleri kapsayan ve tüm belediyeleri tekdüzelik içine alacak şekilde düzenlenmiştir. Neredeyse yıkılmış olan İzmir için, belediye düzenlemeleri çok yönlüdür. Öncelik dönemin genel anlayışı gereğince ortaya çıkan modern yaşam üzerine düzenlenmektedir. Toplum sağlığı, bataklık sorunları, altyapı sorunları, çevre sağlığı açısından yapılan düzenlemeler, kent kirliliği gibi çeşitli alanlarda detaylıca ele alınmıştır. Kentte genel yaşantıya dair fiziksel görüntü ve altyapı değişimleri ise yollar, bulvarlar, meydanlar, parklar, çocuk oyun alanları, aydınlatma, ulaşım sistemi, sosyal yardım kurumları gibi birçok alanda gerçekleşmiştir (Seymen, 1992).

Ekonomik açıdan ise Türkiye genelinde ulusalcı bir politika benimsenmiştir. Osmanlı Devleti’nde var olan Avrupalılara sağlanan ekonomik imtiyazlara karşı oluşan “milli tüccarlar” düşüncesi oluşmuştur. Ekonomide iyileşmenin sağlanması amacıyla 17 Şubat 1923 tarihinde Birinci Türkiye İktisat Kongresi İzmir’de gerçekleşmiştir. Yeni kurulan ülkenin, üretim ve sanayileşme alanlarında gelişme için 26 Ağustos 1924’te İş Bankası kurulması modern ve milli görüşlerin sonucundadır (Ballice, 2006).

Değişen İzmir kentinde, toplumsal sınıfların yerleşimi incelendiği zaman 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan daha çok ekonomiye dayalı yerleşime benzer yerleşime sahip olduğu görülmektedir. Avrupalı tüccarların yer aldığı Alsancak (Punta) semti ve kıyı kesimine üst gelir grubu yerleşmiştir. Kadifekale ve Kemeraltı bölgeleri daha çok orta ve alt gelir grubu, Avrupalı ve Levantenlerin yaşam alanı olan Buca, Bornova ve Karşıyaka bölgeleri ise orta ve orta üst gelir grubuna sahip olanların yerleşim alanı olarak değişmiştir. İzmir’e yaşanan göçlerin sonucu ise farklı bir şekilde kent yapılaşmasını etkilemiştir. 1928-1935 yılları arasında ve 1942-1950 yılları arasında çeşitli semtlerde gecekondu mahalleleri oluşmuştur (Sönmez, 2001).

1925 yılında İzmir için Rene ve Raymond Danger tarafından hazırlanan şehir planları; kenti konut, sanayi ve ticaret alanlarına ayırmaktadır (Şekil 27). Yangın yerlerinin düzenlenmesi, parsel ve yolların tekrar düzenlenmesi, Alsancak limanının

oluşturulması, Alsancak limanının Alsancak garına bağlanması, Kültürpark alanı gibi çeşitli öneriler bu şehir planlarında mevcuttur (Sönmez, 2001). Ancak belediye tarafından bu planlama üzerinden yeni bir planlama düzenlenmiştir. Denize, Kadifekale'ye, anıtlara doğru oluşturulan parseller bulvarlar ile kesişerek meydanları oluşturmaktadır. İşlev ve yapılaşmaya göre kendi içinde bölgelere ayrılan planlamada kurulması planlanan üniversite binaları, kütüphane ve müzelerin yanı sıra Belediye Sarayı'ndan gara kadar düzenlenecek merkezi bir yeşil alan önerilmektedir (Şekil 28) (Bilsel, 2000).

Şekil 27. Danger- Prost İzmir planı

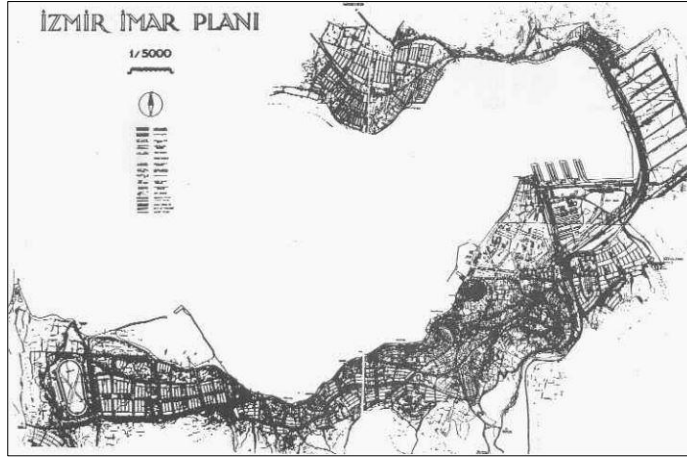
Şekil 28. Danger- Prost planının İzmir Belediyesi tarafından düzenlenmiş uygulama planı

Kaynak: Bilsel, 2000, s.12-13.

Bu planlamadan sonra ise Le Corbusier tarafından yapılan bazı planlama çalışmaları belediye tarafından kabul edilmemiş, ancak 1951 yılında belediye tarafından yapılan yarışma sonucuna göre yeni kentsel planlamalar belirlenmiştir (Şekil 29) (Seymen, 1992).

Şekil 29. İzmir imar planı yarışması sonucu kabul edilen uygulama planı

Kaynak: Bilsel, 2000, s.16.

1950’li yıllara gelindiğinde Türkiye’de çok partili yeni dönem ve liberal ekonomi uygulamalarının gündemdedir. NATO süreci ve Marshall yardımları ile desteklenen sanayi yatırımları, büyük kentlere olan göçleri hızlandırmıştır. İzmir özelinde de artan göç yüzünden konut ihtiyacının artması, gecekondulaşma, ulaşım, otopark gibi altyapı sorunlarının günlük hayatı etkilediği bilinmektedir. 1965 yılında yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Yasası sonucunda her bağımsız bölüm ayrı bir taşınmaz olarak sayılmaktadır. Kat karşılığı inşaat yönteminin de arttığı bu dönemden başlayarak günümüzde devam eden apartmanlaşma başlamıştır. 1980’li yıllardan sonra ise yaşam biçimi ve günlük alışkanlıkların değiştiği görülmektedir. Televizyon, internet, iletişimin kolaylaşması gibi gündelik ve sosyal hayatın değişime uğraması söz konusudur. İzmir’de de büyük sitelerin yeni yaşam alanları olarak hem kentsel dokuyu hem de sosyal yaşamı etkilediği bilinmektedir. Kentin üst gelir grubunun yaşam alanı; kent merkezinden uzaklaşarak yakın çevre (Narlidere, Bornova, Yakaköy, Çiçekliköy, Urla, Güzelbahçe, Seferihisar gibi) ve merkezde bulunan otoparklı, yüzme havuzlu “lüks” ve “dışa kapalı” sitelere geçmektedir (Ballice, 2006).

2.2.1. Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Barınma Kültürü

İzmir mimarisinde, Cumhuriyet’in 1923-1965 yılları incelendiğinde modern mimari gelişimin yerel-ulusal-evrensel olduğu görülmektedir (Kayın, 2009). Osmanlı döneminde İzmir’de yapılmış olan konutlar kentin kozmopolit kimliğiyle paralellik gösterirken, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet’in ilanından sonra yapılan konutlar

değişen kent yaşamına uyum sağlayarak 'birlik ve beraberlik' ideolojisinin sembolü olmuşlardır (Çıkış, 2011). Dönemin mimarisi konut özelinde incelendiğinde ise değişen ve modernleşen dış görünüm ve geleneksel plan tipinin bir arada kullanıldığı gözlemlenmiştir (Özkaban, 2012). 19. yüzyıl boyunca süregelen dışa kapalı yaşam biçimi terk edilip kapalı veya yarı açık mekânların (balkon) eklenmesiyle dışa dönük yaşam biçimi oluşmaya başlamıştır (Çıkış, 2011).

Birinci Ulusal Mimarlık akımıyla ortaya çıkan ulusalcılığın ön planda olduğu mimarinin yanı sıra 1920'lerde Batı'dan gelen yabancı mimarlar 1940'lara kadar yalınlık ve ekonomikliğin ön plana çıktığı akılcı ve işlevsel bir mimari anlayış sergilemişlerdir (Kuyulu, 1998). Aslında kentin kaybolmaya yüz tutan kozmopolit kimliğinin Osmanlı Dönemi'nde getirdiği farklı üslupların karışımı mimari anlayışı, bir anda ortaya çıkan bir yandan milli duygulara hitap eden ulusalcı bir mimarlık akımıyla, bir yandan da Batı'dan gelen işlevsel mimariyle görmek mümkündür. Kira evi olarak yapılan ilk apartman ise (Hasan Nuri Bey Apartmanı - 1933) betonarme kullanılımasının yanı sıra Bauhaus etkilerini köşe pencereler, yuvarlak balkonlar ve düz çatı olarak görmek mümkündür (Şekil 30) (Ballice, 2008).

Şekil 30. Hasan Nuri Bey Apartmanı, Göztepe, İzmir

Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/96/1025.pdf>

Değişen sadece mimari anlayış ve ulusal hareket değildir. Kalabalık aile kavramı da yerini çekirdek aileye bırakmaktadır. Göçler ve yeni oluşan çekirdek aile kavramıyla artan konut ihtiyacı, dönemin savaş sonrası ekonomik sıkıntıları, mimar ve usta azlığı nedeniyle kısıtlı malzemelerle sade ve 2-3 katlı konutlarla giderilmeye çalışılmıştır (Ballice, 2008).

1930'lu yıllara gelindiğinde Bauhaus etkisiyle mimari değişimin daha belirgin olduğu görülmektedir. Betonarme yapı sistemi kullanımı yaygınlaşmaya başlamış,

eskiye oranla nispeten daha sağlam yapılar inşa edilir hale gelmiştir. Değişen pencere boyutları ve yeni kullanılmaya başlanan köşe pencereler, renkli sıvalarla yapılan cephe kaplamaları, yuvarlak köşeli balkonlar, parapet arkasındaki gizli çatı Bauhaus etkilerinin örneklerindedir. Ancak Ankara ve İstanbul'un aksine İzmir'de düz çatılar yerine saçaklı çatılar, kepenkler ve cumbalar kullanılmaya devam etmiştir (Ballice, 2008).

Çok üniteli ve gelir için kiraya verilen konutlarla beraber 'apartman' teriminin kullanılmaya başlanması yine 1930'lardadır. 'Kira evi' olarak da bilinen apartmanlar ise yine İzmir özelinde farklılık göstermiş ve büyük ailelerin çekirdek aile olarak farklı konutlarda yaşarken geleneksel büyük aile olarak aynı çatı altında yaşamasına olanak vererek 'aile apartmanları' şeklinde inşa edilmiştir. Alsancak, Karantina ve Karşıyaka bölgelerinde görülmeye başlanmıştır (Ballice, 2008). Konut mimarisinde farklı arayışlar ortaya çıkmaya başlamış, her ailenin kullanım isteğine göre farklı plan tipleri oluşturulmuştur. Konut tipolojisi de apartman, sıra ev, büyük konak ya da kent içi müstakil evlerle çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Cephelerde Kütahya çinileri, balkon ve çıkmalarda dökme demir kullanımı görülmektedir (Çıkış, 2011).

1923-1932 arasındaki genel mimari üsluba bakıldığında Birinci Ulusal Mimarlık Akımının özelliklerini dış cephelerde kullanılan kubbe, kemer gibi öğeler ve yine cephelerde Osmanlı ve Selçuklu'nun süsleme motifleri ile görmek mümkündür. 1932-1938 döneminde karşımıza çıkan Uluslararası Üslubu ise yalın geometrik biçimli asimetrik kübik formlarıyla bilinen 'küçük ev'ler ve özellikle şaşalı yüksek girişlerde karşımıza çıkan anıtsal Neo- Klasik üslup olarak görmekteyiz (Aslanoğlu, 2010). Yatay pencere ve denizlik şeritleri, söveler, köşe pencereleri, renkli sıvalar ile cephe çalışmaları, süsleme öğelerinden uzak sade cepheler, yuvarlak köşeli balkonlar, gizlenen çatı gibi örnekler ise dönemin modern Bauhaus etkilerini taşımaktadır (Ballice, 2008).

İzmir'de barınma kültüründe yer alan mimari değerlendirmede, 1950'lere kadar "kişiye özel imalat" şeklinde istekler doğrultusunda planlama yapılırken, 1970'ler ve sonrasında özellikle yaygınlaşan apartmanlaşmanın da bir sonucu olarak standartlaşan kalıplar haline dönüştüğü görülmektedir (Ballice, 2006).

3. ALSANCAK BÖLGESİ KONUT İNCELEMELERİ

3.1. Çalışma Alanının Tarihçesi ve Konut Yerleşimi Açısından Özellikleri

İzmir’de yapılmış olan ilk planlı kentsel planlama örneklerinden biri Alsancak (Punta) çevresinde Avrupa kökenli İzmirli girişimciler tarafından, 19. yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır. Alsancak Garı’nın da yapımıyla ilişkili olarak arsaların ekonomik bir yatırıma dönüştüğünü söylemek de mümkündür. 1854- 56 tarihli Luigi Storari haritalarında Alsancak (Punta) bölgesinde düzenli yerleşimlerin başlangıcı görülmektedir. 1876 tarihli Alsancak (Punta) haritasında ise yerleşim düzenleri oluşturulmuş ancak yapılaşma henüz tam olarak başlamamış görünmektedir (Şekil 31). 1905 yılında hazırlanan sigorta planlarından yola çıkılarak yapılaşmanın 19.yüzyılın son çeyreğinde yapıldığı anlaşılmaktadır (Bilsel, 2000). Bu bölgedeki kent planlaması göz önüne alındığı zaman Hippodamos Şeması¹’ni andıran ve parsel büyüklükleri açısından hemen hemen aynı boyutlara sahip adalar ve dolayısıyla birbirine yakın ölçülerde binalar karşımıza çıkmaktadır (Boygaz Yapı Tasarım Bürosu, 2015).

Şekil 31. 1854-56 tarihli harita ile 1876 tarihli haritada Alsancak (Punta) bölgesi

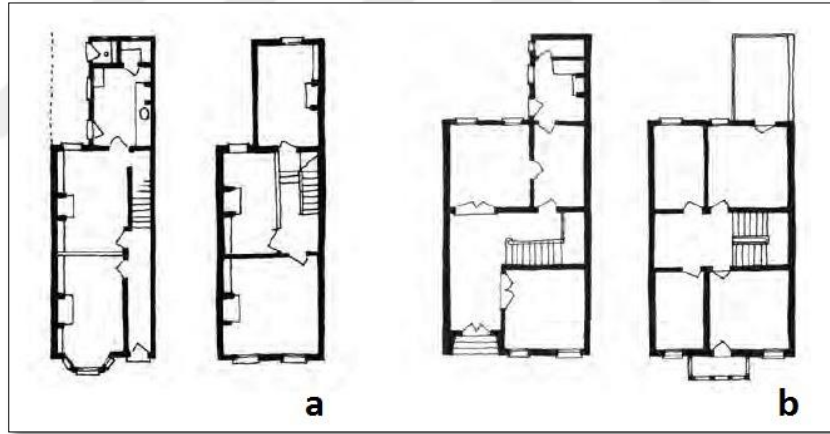

Kaynak: Bilsel, 2000, s.35.

¹ Hippodamos Şehir Planında, sokaklar ve caddeler bir uçtan bir uca birbirlerini dik açıyla keser. Küçük parçalara bölünmüş görüntüsü vardır. Binalar, oluşan dikdörtgen ya da kare biçimli hemen hemen eşit olan kutucukların içine inşa edilir (Tümer, 2007).

Alsancak (Punta)'da karşımıza çıkan sıra ev tipolojisi, Çıkış (2009) tarafından 19. yüzyılda İngiliz sanayi şehirlerinde oluşan konutlara benzetilmektedir. Mekânsal organizasyon ve kat planları açısından incelendiğinde, bahçeye uzanan servis kolu, servis kolunun ana kütle ile olan bağlantısının İngiliz sıra evlerine benzer oldukları gözlenmektedir (Şekil 32). Buna rağmen cephelerde farklılıklar mevcuttur. İzmir örneklerinde görülen Art Nouveau üslubuna karşılık, İngiltere'de Victorian üslubu yaygındır. Cumba kullanımı ise farklılığı oluşturan en temel nedendir. Ancak en önemli benzerlik etkisi olarak; nüfusun artması ve kentlere göç sonucunda ortaya çıkan konut sorunları için hızlı çözüm ürünü olarak biçimsel ortaklıklar söz konusudur. Kent planlamaları Avrupa şehirlerinde sanayileşme sonucu ortaya çıkan konut sorunu için sıra ev düzenine uygun biçimde şekillenirken, İzmir'de ticaretle artan nüfus, yangınlar ve depremler sonucu yenilenmesi gereken yaşam birimlerinin sonucu olarak şekillenmiştir (Çıkış 2009).

Şekil 32. (a) Asimetrik plan kurgusuna sahip İngiliz sıra ev planı, (b) Asimetrik plan kurgusuna sahip İzmir sıra ev planı, 19. yüzyıl

Kaynak: Çıkış, 2009, s.222

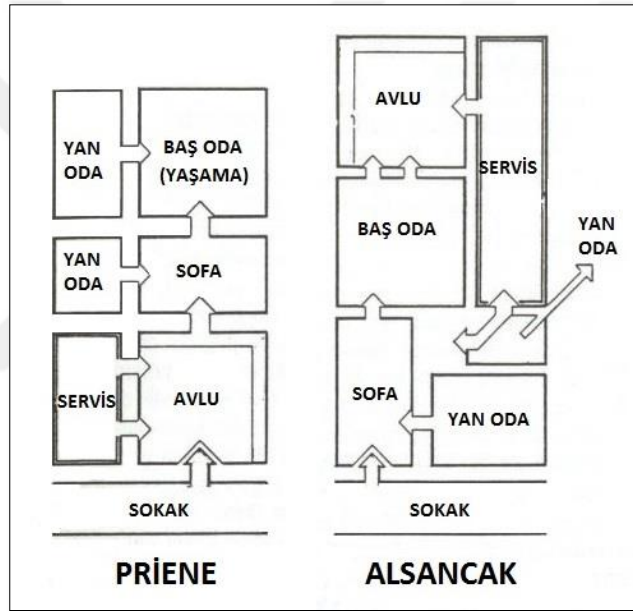
Erdim (1992) ise yapmış olduğu çalışmada Alsancak konutlarının Priene² konutları ile benzer özellikler taşıdığını söylemektedir. Priene'de yer alan konutlar, "Megaron" konut biçiminin Ege ve Akdeniz bölgelerinin gereksinimlerine göre gelişmiş hali olan "Prostos" tipi konutlardır. Priene konutları; "Giriş – Avlu – Ön geçit (Prostas) – Baş Oda / Yaşam alanı (Oikos)" ve bu sıralamada yer alan düzlemde yanda bulunan "yardımcı odalar" ile çekirdek bir yapılaşma biçimidir.

² Priene günümüzde Didim-Gülbahçe yolu üzerinde Samsun Dağı'nın güney eteklerinde yer almaktadır (Kaynak: <http://arkeopolis.com/priene-antik-kenti/>).

Avlunun yanında yer alan servis kolu tek katlıdır ve üst kata avludan tek kollu bir merdiven ile çıkış mevcuttur (Erdim, 1992).

Prostos tipi konut yerleşiminde yer alan “sokak - avlu” düzeni yerine “sokak-sofa” düzeninde yer alan Alsancak konutlarıyla mekân - düzen ilişkisi bağlamında tek ortak nokta “servis-avlu” ilişkisi gibi görünmektedir (Şekil 33). Ancak Erdim (1992), “Prostas” tipi konutun Adriyatik Denizi kıyılarından Mora Yarımadası çevresine ve İtalya ve Sicilya bölgesine; Pire³, Olynth⁴, Priene ve Kolophon⁵ gibi şehirlerde görüldüğünü söylemektedir. Bu sebepten Akdeniz ve Ege çevresinde yer alabileceğini düşünmektedir.

Şekil 33. Priene ve Alsancak konutları plan yerleşimi

Kaynak: Erdim, 1992, s.67.

Bölge kullanıcı ilişkileri bağlamında incelendiği zaman 19.yüzyılın son çeyreği öncesinde Levanten toplumun Frenk mahallesini merkez alarak yerleşim alanlarını belirlediği görülmektedir. Yüzyılın sonlarına doğru ise sosyal statü yaşam alanlarını belirlemektedir. “Aristokrat ve/veya üst düzey burjuva Levantenler” ve konsoloslar, şirket temsilcileri gibi idari görevli olan Avrupalı topluluklar rıhtım boyunca yerleşmiştir. Küçük ticarethane sahipleri ve memur gibi orta sınıf ise iç alanlarda, Frenk Sokağı ve Punta’da yer almaktadır (Akkurt, 2004). Kullanıcı etkileri

³ Atina

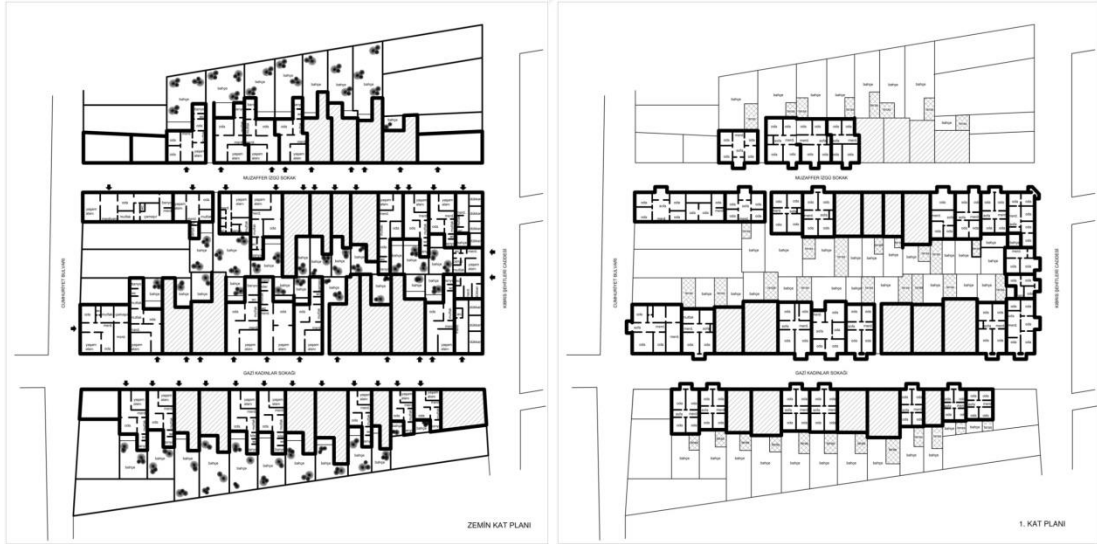
⁴ Yunanistan

⁵ İzmir Menderes’te Değirmendere ve Çamönü köylerinin arasında yer almaktadır (Kaynak: <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-kolophon.aspx>)

de göz önüne alınarak değerlendirildiği zaman Alsancak (Punta)'da karşımıza çıkan sıra ev örneklerinin biçimsel olarak Avrupa örneklerine daha yakın şekillendiğini söylemek mümkündür.

Geleneksel Türk evlerindeki avludan giriş yerine sıra evlere giriş sokaktan doğrudan sağlanmaktadır. Batılılaşmanın etkileri arasında bahsedildiği gibi odaların işlevleri ayrılmıştır. Zemin kat plan örnekleri incelendiğinde; mutfak, banyo, tuvalet, bazı konutlarda çamaşırlık ve kiler gibi servis mekânları evin girişinden uzakta, konutun arka bölümünde çözümlenmektedir. Ortadan girişli simetrik akslı konutlarda merdiven, girişin karşısında yer almaktadır. Yan girişli asimetrik akslı konutlarda ise merdiven yaşama mekânının arka kısmında, kısmen daha geride yer almaktadır. Haremlik/selâmlık bölümlerine rastlanmazken, yaşama mekânı herkese açık bir şekilde, evin girişinde yer almaktadır. Zemin katlarda arka cephede yer alan bahçeye bakan bir oda da görülmektedir. Banyo, tuvalet ve mutfaka genellikle arka bahçeden de ulaşım mevcuttur. Bahçeler evin özel alanlarına dâhil olmuştur, genellikle sokaktan girişe kapalı, konuta özel durumdadır (Şekil 34, 35 ve 36).

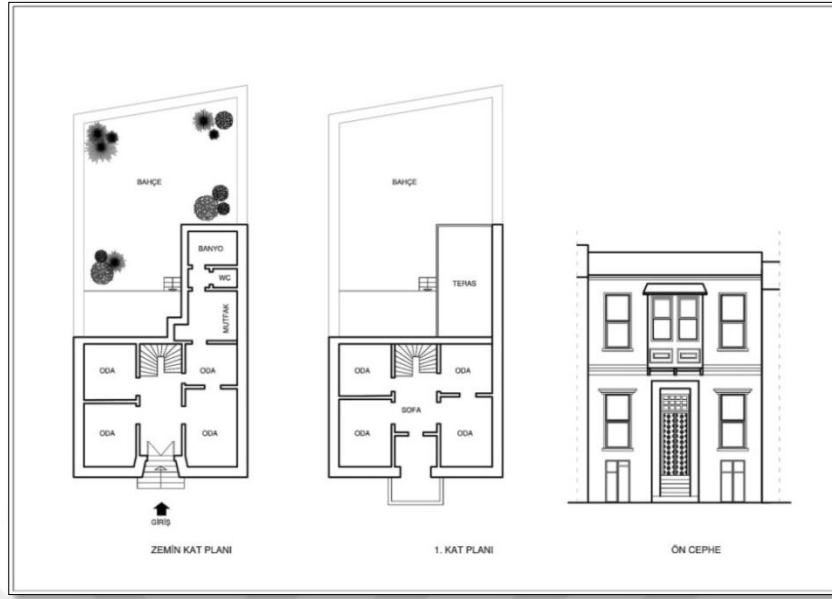
Şekil 34. Alsancak Muzaffer İzgü Sokak ve Gazi Kadınlar Sokağı plan şemaları

Kaynak: Tosun (1983), yeniden çizim.

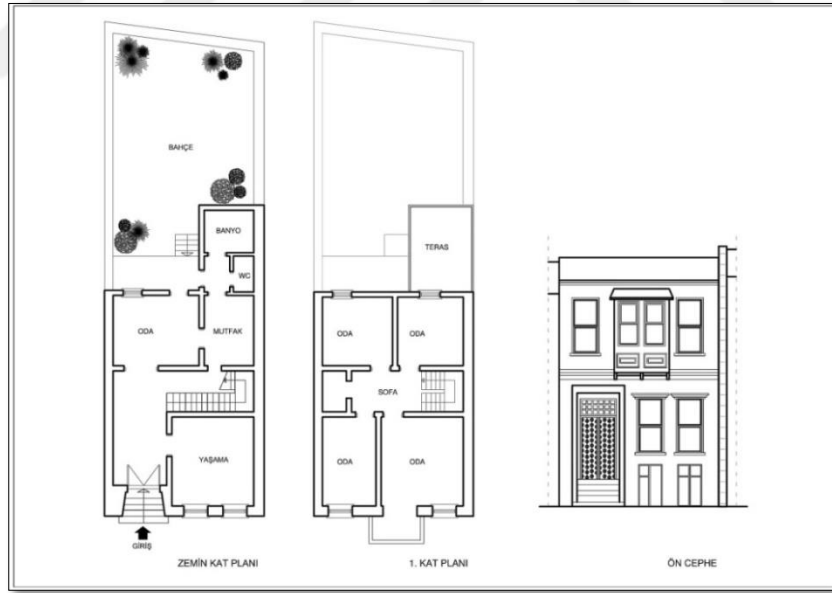

Şekil 35. Muzaffer İzgü Sokak'tan ortadan girişli ve cumbası ortada yer alan bir konutun kat planları ve ön cephesi

Kaynak: Tosun (1983), yeniden çizim.

Şekil 36. Muzaffer İzgü Sokak'tan yandan girişli ve cumbası ortada yer alan bir konutun kat planları ve ön cephesi

Kaynak: Tosun (1983), yeniden çizim.

Üst kat planları göz önüne alındığında asimetrik aksa sahip girişli konutlarda cumbaların genellikle orta aksa kaydığı gözlenmektedir. Merdiven, her odayla bağlantılı bir sofaya çıkmaktadır. Zemin katta yer alan ve bahçeyle bağlantılı olan banyo, tuvalet, mutfak gibi servis mekânlarının üstü teras olarak kullanılmaktadır (Ballice, 2008). Binalara genellikle taş basamaklarla girilmektedir. Giriş kapısı,

cephenin 1/3'ünde yer almaktadır. Ön cepheye bakan kabul odası, iki pencere ile sokak ve mekân arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Bahçeye bakan oda ise günlük yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Bahçeyle bağlantılı olan servis mekânı ise yine arka cephenin 1/3'ünü kaplamaktadır (Erdim, 1992). İçi kerpiç ya da tuğla dolgulu ahşap taşıyıcı sistem kullanılmıştır. Ön cephelerde taş kaplamalar göze çarpmaktadır. Genellikle güvenlik ve gizlilik için demir kepenkli pencere ve kapılar kullanılmıştır (Ballice 2008; Çıkış 2009).

Cephelerde kullanılan söveler, söve rozeti, silme gibi öğeler andezitten yapılmıştır. Yine cephelerde kullanılmış olan tuğlalar uzun bir süre boyunca İtalya ve Marsilya'dan ithal edilmiştir. Bina girişlerinde yer alan nişler kapıya doğru daralan bir açıyla derinlik etkisi yaratmıştır. Kapılar genellikle hazır, dökme demir malzemedendir (Şekil 37 ve 38) (Boygaz Yapı Tasarım Bürosu 2015).

Modern teknolojiyle birlikte gelen malzeme çeşitliliği ve seri üretimin izleri günümüzde de görülebilmektedir. Hazır üretim olan cumbalar, dökme demir konsollar, demir kepenk ve kapılar tek tip örneklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İlk örneklerde ithal olarak gelen dökme demir ürünler, cumba konsolları, kapılar sonradan Punta'da kurulmuş olan atölyelerde yapılmaya başlanmış, bu da örneklerin tekdüzeliğine ve özgünlüğünü kaybetmesine neden olmuştur (Çıkış, 2009).

Şekil 37. Muzaffer İzgü Sokak No:4'te bulunan binanın kapı ve cumba detayı

Kaynak: H. Tepe arşivi, 2016

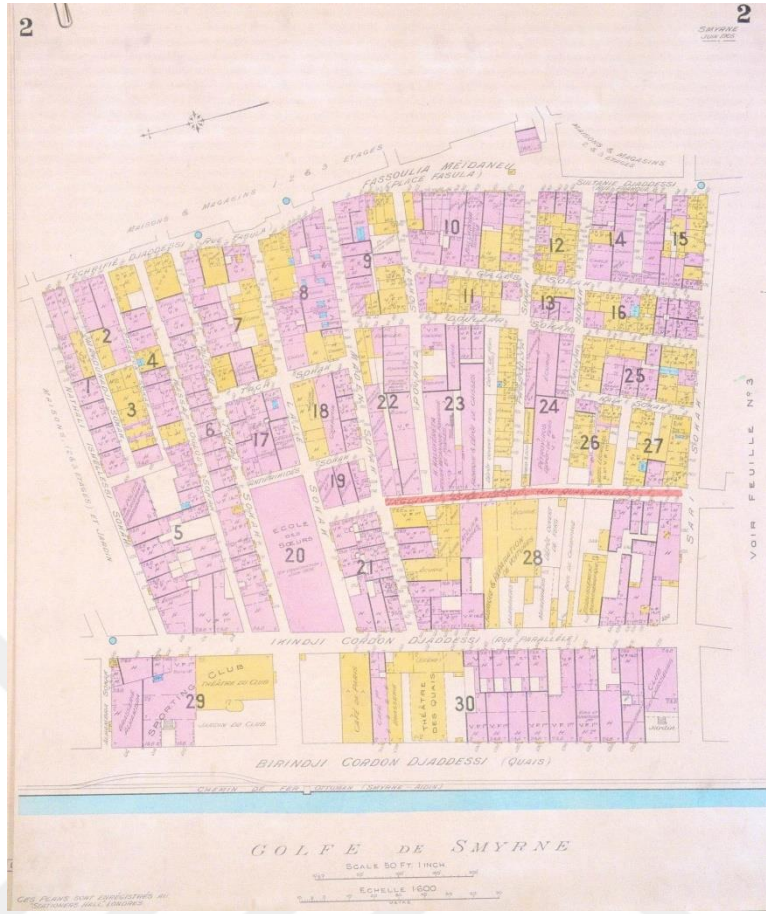
Şekil 38. 1481 Sokak No:7’de bulunan binanın kapı ve cumba detayı

Kaynak: H. Tepe arşivi, 2018

“Kentın vitrini” olarak görülen Kordon bölgesindeki yerleşme ve yaşamda Cumhuriyet’e kadar Avrupa etkisi görülmektedir. Dolgu ve rıhtım yapımından önce Alsancak bölgesindeki yapıların denizle doğrudan bağlantılı ve kendi iskeleleri olduğu bilinmektedir. Bir cepheleri Frenk Caddesi’ne bakan yapıların diğer cepheleri denize doğrudur. 18. yüzyıldan itibaren artan ticaret, büyük gemiler için ihtiyaç durumuna gelen rıhtım, gar yapımı gibi etkilerle parsel düzenlerinin değiştiği görülmektedir. Eskiden denize bağlantılı olan İngiliz iskelesi, yapılan dolgular sonucunda 1905 tarihli Storari haritalarından da görülebileceği gibi iç kesimde kalmaktadır (Şekil 39). Dolgu alanı öncesinde deniz kenarında kalan dini yapılar, dolgudan sonra iç kesimde kalmış, konut yerleşimi ise iç kesimlere doğru genişlemiştir. Rıhtım yapımından sonra ise Rıhtım Şirketi tarafından satılan dolgu alanları, herhangi bir imar planına tabi tutulmadan şirket geliri için düzenlenerek satılmıştır (Atay, 1998).

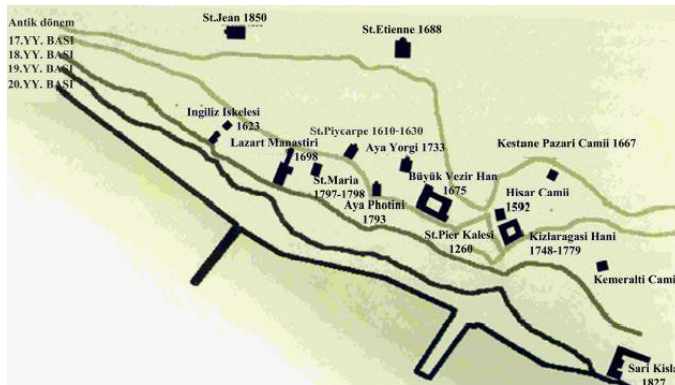
Şekil 39. 1905 tarihli Sigorta Planları

Kaynak: 1905 Goad Sigorta haritası, 2 numaralı plan

Parsel düzenini etkileyen dolgular 1865'ten 1999'a kadar sahil kesiminde görülmektedir. Ortalama 230-250 metre genişliğinde doldurulan alanda eski parsellerin önünde oluşturulan yeni parseller, yollar, park alanları gibi biçimlenmektedir. Oluşturulan yeni parsellerde ise bitişik nizam apartmanlar bulunmaktadır (Şekil 40) (Ballice, 2006).

Şekil 40. İzmir'de tarihsel süreçte kıyı bandı gelişimi ve dolgu alanları

Kaynak: Atay 1998'den aktaran Ballice, 2006, s. 226.

Bölge yaşam anlamında incelendiğinde ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İzmir genelinde oluşan ekonomik anlamda sınıflandırmanın tekrar ettiği görülmektedir. Kıyı kesiminde ekonomik düzeyde üst sınıfın varlığından söz edilebilirken iç kesimlere doğru ekonomik anlamda daha alt sınıflar yer almaktadır. Bölge genelinde –özellikle kıyı kesiminde- zemin katların ticaret için kullanılması, az katlı binaların ise genellikle tamamen ticari amaçlı kullanıldığı gözlenmektedir.

3.2. Çalışma Alanında Belirlenen Konut Yapıları ve Özellikleri

İzmir’de sıra evlerin ilk örneklerinin eski adıyla Punta, günümüzde Alsancak’ta görülmesi araştırma kapsamındaki konutların bu bölgeden seçilme sebeplerinden biridir. Erken dönem örneklerinin Ermeni mahallelerinde olduğu tahmin edilse de yapıların yıkılmış olması sebebiyle bu bilgi kesinlik içermemektedir (Atay, 1979; Çıkış, 2009). Farklı değişim ve dönüşümlerin gözlemlenebildiği Alsancak bölgesinde, kentin “vitrin” görevini üstlenen Kordon alanı, her zaman ön planda olan bir bölge olmuştur. Ancak Kordon alanında yapılan değişimlerle yoğun şekilde apartmanlaşmanın görülmesi, sıra ev konusunda kaynakları sınırlamaktadır. Aynı zamanda bölgede yer alan sıra ev yapılarının çatılarından birbiriyle bağlantılı olması, herhangi bir tehlike durumunda denize en yakın konuttan kaçabilmek adına da diğer bölgelerde görülen örneklerden de ayrılmaktadır (Moral, 1990).

Alsancak bölgesi “Liman, Ticaret ve Kültür Merkezi” olma özelliğinde, hem rihtım yapımından kaynaklı, hem de İzmir-Aydın demiryolu hattından dolayı süregelen bir öneme sahiptir. Bölge, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından 1976 yılında Kentsel Sit alanı ilan edilmiştir (Özkut, 1997). Bölgede Alsancak 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından korunması gerekli az sayıda konut kullanımlı, çoğunluk işyeri olarak kullanılan tescillenmiş yapılar bulunmaktadır (Şekil 42) (İzmir Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı Notları, 2015).

Şekil 41. Alsancak mahallesi alanı sınırları

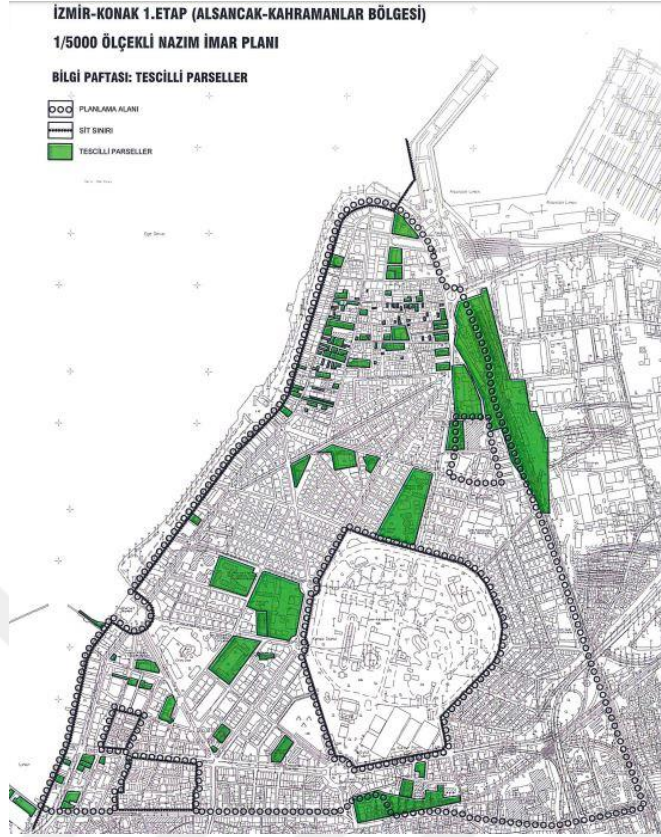
Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi

Şekil 42. İzmir Büyükşehir Belediyesi Konak 1. Etap (Alsancak- Kahramanlar Bölgesi) mahallelere göre tescilli eser listesi

MAHALLE	KONUT	İŞYERİ
AKDENİZ	23	2619
ALSANCAK	815	3479
ETİLER	631	603
İSMET KAPTAN	22	2730
KAHRAMANLAR	625	671
KÜLTÜR	626	1963
MİMAR SİNAN	469	1386
HİLAL	872	552
OĞUZLAR	64	353

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı Notları, 2015

Şekil 43. İzmir Büyükşehir Belediyesi Konak 1. Etap (Alsancak-Kahramanlar Bölgesi) tescilli parseller haritası

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi Nazım İmar Planı Notları, 2015

Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nde yapılan arşiv taraması ve yerinde gözlem sonucu Kıbrıs Şehitleri Caddesi ve Cumhuriyet Caddesi arasında kalan bölgede yaklaşık 75 adet yapı tespit edilerek bu yapıların plan şemaları ve cephe tipolojilerindeki farklılıklar ve benzerlikler incelenmiştir (Şekil 44). Sonuçta en kapsamlı verilerin elde edildiği ve yeniden işlevlendirme sonucu aynı işleve sahip 4 adet yapı inceleme için seçilmiştir. Bu yapıların restorasyon çalışmasını yapan mimarlarıyla da görüşmeler yapılmış; yapıların restitüsyon ve restorasyon projeleri bu yolla elde edilmiştir (Tablo 1).

Şekil 44. Alsancak mahallesi ve alan sınırları

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi

Şekil 45. Çalışma alanı sınırlarında belirlenen yapıların ada ve parsel numaralarını gösteren harita, 1222 Ada 10 ve 12 Parseller

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi

Şekil 46. Çalışma alanı sınırlarında belirlenen yapıların ada ve parsel numaralarını gösteren harita, 1218 Ada 5 ve 7 Parseller

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi

Tablo 1. İncelenen Yapı Listesi

Yapının Adı	Ada/Parsel	Yapıya ait verilerin kaynağı	Yapının işlevi - kullanım durumu	Yapının Adresi
Konut 1	1222/12	K.V.K.B.M.	Kafe - kullanımda	1469 Sokak No:1
Konut 2	1222/10	K.V.K.B.M.	Kafe - kullanımda	1469 Sokak No:5
Konut 3	1218/ 7	Boygar Yapı Tasarım Bürosu	Kafe – kullanımda	1453 Sokak No:7
Konut 4	1218 /5	K.V.K.B.M.	Kafe – kullanımda	1453 Sokak No:13

Yapılan çalışmada belirlenen yapıların günümüz işlevinin ne olduğuna bakılmış, dış cephelerine restorasyon sonrası müdahale edilip edilmediği ulaşılabilen restorasyon öncesi/sonrası fotoğraflar ile belgelenmiştir. Yapıların özgün işlevine ait plan şemaları ile restorasyon sonrası plan şemaları karşılaştırılmıştır. Böylelikle kullanıcının ve kullanım amacının değişmesinin plan şemasında ve iç mekânda yarattığı etkiler görülebilmektedir. Yapıların özgün işlevi olan konut kullanımı ve günümüzdeki kullanımı olan kafe/restoran işlevine göre kamusal erişilebilirlik değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapıların işletme sahipleriyle, çalışanlarıyla ve müşterilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucunda ise özellikle tarihi yapı farkındalığı konusunda görüşleri sorulmuştur. Yapılardaki sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirilmiş, müşterilerin mekân kullanımında sokakla ne kadar ilişki kurabildikleri de irdelenmiştir.

Kamusal erişilebilirlik değerlendirmeleri, yapıların fonksiyon değişikliği sonrasında mekânların erişilebilirliği ve kamusal alanın erişim hakları açısından yapılmıştır. Kamusal alan tanımı insanları birbirine bağlayan, sosyal hayatın yaratıldığı mekânlar ve boşluklar olarak yapılmaktadır. Ancak kamusal alan ve özel alanlar arasındaki ayırım, erişim derecesi, mekânın hizmet ettiği kullanıcılar, ilgi alanları gibi çeşitli şekillerde olmaktadır. Buna bağlı olarak kamusal alan kavramının değiştiği ve belirsizleştiği görülmektedir. Özel alanların değişmeyen tek belirleyici özelliği ise kişisel mülkiyete ait olmalarıdır (Erdönmez ve Akı, 2005). Habermas (1962)'in "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine Araştırmalar" çalışması ile tartışılmaya başlayan kamusal alan kavramının detayları bu tez kapsamında ele alınmamaktadır. Temel kamusal alan kavramları çerçevesinde, seçilen yapıların özgün işlevindeki ve günümüz kullanımındaki yeni işlevinin gerektirdiği mekân kullanımlarına göre geçişlilik dereceleri incelenmiştir. Günümüz kullanımında yapılar, sosyal hayatın bir parçası olarak kamusal alan olarak nitelendirilmiş, yapı içerisindeki ayırım müşterinin erişilebilirliği açısından değerlendirilerek özel alan olarak yapılmıştır. Özgün işlevde ise aile ve çalışanlar açısından özel alan tanımlanmaktadır. Yapı, kişisel mülkiyet alanında olduğu için erişilebilirlik şemasında yarı-özel olarak nitelendirilmiştir.

3.2.1. Yapı 1: 1222 Ada 12 Parsel (1469 Sokak, No:1, Alsancak Mahallesi)

Binanın yapım yılı 20. yüzyılın başına tarihlenmektedir (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298). Yapı, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde kafe/restoran olarak kullanılmaktadır. Giriş cephesi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde; asimetrik akslı, yandan girişli ve cumbası ortada yer alan tipolojiye dâhildir.

Şekil 47. 1222 Ada 12 Parsel konum bilgisi

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi, 2018.

Şekil 48. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın 2009 yılındaki (a) ve günümüzdeki durumu (b)

Kaynak: (a) İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298, (b) H.Tepe arşivi, 2018.

Şekil 49. 1469 Sokak genel görünüm (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının özgün cephesinde var olduğu düşünülen cumbalardan bir tanesi zaman içerisinde balkona dönüştürülmüş, ancak restorasyon çalışmasında tekrar cumba haline getirilmiştir (Şekil 48-a). Yapının dış cephesinde bulunan saçak altı ve kat silmelerinin zaman içerisinde yok olduğu düşünülmektedir. Restorasyon çalışmaları sırasında silmeler de yenilenmiştir. Zemin kat pencerelerinde yapıldığı dönemde yaygın olan ve güvenlik endişesiyle yaptırıldığı düşünülen metal kepenkler ve parmaklıklar bulunmaktadır. Üst katlarda ise özgün yapıda ahşap kepenkler vardır. Yapının restorasyonu öncesinde üst kat pencerelerine metal kepenk eklendiği görülmektedir (Şekil 48-a). Restorasyon çalışmalarında özgün tasarıma uygun olacak şekilde ahşap kepenk kullanılmıştır (Şekil 48-b). Ancak restorasyon sonrasında yapının bahçe bölümünün ve ara katta bulunan terasın üzerine tente eklendiği görülmektedir (Şekil 50) (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165).

Şekil 50. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının bahçe ve teras üzerinde mevcut olan tente eklentisi, Cumhuriyet Caddesi cephesi

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının özgün işlev plan kurgusunda; zemin katta odalar ve servis mekânları yer almaktadır. Bahçe evin özel alanına dâhildir. Ara kat mekânları müştemilat özelliği taşımaktadır. Üst kat plan kurgusunda merdivenin geniş bir sofaya çıktığı ve odalara dağılımın buradan sağlandığı görülmektedir. Cumbalardan birinin kullanımı da sofadan sağlanmaktadır. Yatak odaları birinci katta bulunmaktadır (Şekil 51) (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298).

Şekil 51. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

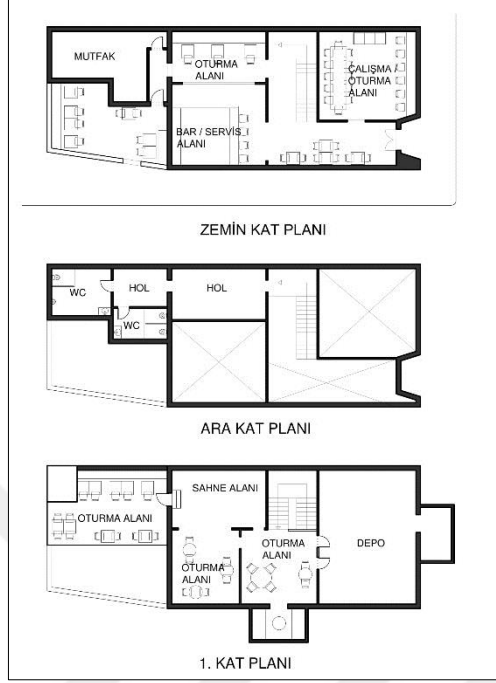
Yapının günümüzdeki plan şemasında; zemin katta bulunan kabul odası korunmuş, çalışma ve oturma alanı şeklinde düzenlenmiştir. Servis kolu mutfak olarak kullanılmaktadır. Zemin katta bulunan arka bahçeye bakan oda ise bar ve servis alanı olarak kullanılmaktadır. Ara kat ıslak mekâna dönüştürülmüştür. Birinci katta bulunan odalardan 2 tanesi birleştirilerek depo alanı olarak kullanılmaktadır. Terasla bağlantılı olan oda bölümü ise sahne alanı olarak kullanılmaktadır. Diğer bölümlerde ve cumbada oturma alanları mevcuttur (Şekil 52). Yapıda bulunan merdivenin özgün olduğu düşünülmektedir (Şekil 53).

Yapının zemin katında giriş holünde oturma alanları mevcuttur (Şekil 54). Giriş aksının devamında bar ve servis alanı oluşturulmuştur (Şekil 55). Özgün

işlevde kabul odası olarak kullanılan oda çalışma ve oturma alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 56).

Şekil 52. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 53. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 54. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat giriş alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 55. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat bar alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 56. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının zemin kat girişindeki oturma/çalışma alanı (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Sokağın trafiğe açık olması sebebiyle bu alanın giriş kapısı dışında kafeterya ile ilişkili bir kullanımı yoktur. Arka bahçe oturma alanı olarak kullanılmaktadır ve üzeri tente ile kapatılmıştır. Bahçedeki gün ışığı bu yüzden sınırlıdır. Mutfak alanındaki pencereler ile bahçeyle görsel bir bağlantı sağlanmaktadır (Şekil 57).

Şekil 57. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Ara kat ise ıslak hacim olarak düzenlenmiştir. Özgün işlevinde hol olarak kullanıldığı düşünülen alan aynı şekilde geçiş alanı olarak kullanılırken diğer alana kadın ve erkek tuvaletleri eklenmiştir (Şekil 58).

Şekil 58. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol (a) ve ıslak hacimler (b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Birinci kat plan şemasında farklı bölümler bulunmaktadır. 1469 sokak cephesinde yer alan iki oda birleştirilerek cumbası ile beraber depo olarak kullanılmaktadır. Özgün işlevde sofa olarak nitelendirilen bölüm ve Cumhuriyet Caddesi cephesindeki cumba oturma alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 59). Teras ile bağlantılı olan bölüm sahne alanı olarak düzenlenmiş, özgün işlevde oda olarak kullanılan diğer bölüm ise oturma alanıdır (Şekil 60). Servis mekânlarının üzerinde bulunan teras, oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Terasın üzeri ve önü tente ile kapatılmıştır (Şekil 61).

Şekil 59. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sofa ve cumba bölümlerindeki oturma alanları (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 60. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sahne bölümü ve oturma alanları (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 61. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının terasında yer alan oturma alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapı müşterinin erişebilirliği açısından değerlendirildiğinde zemin katta “bar ve servis bölümü” ve “mutfak” harici alanın tamamının kullanılabilirdiği, ara katın tamamının kullanılabilirdiği, birinci katın ise depo alanı dışında kullanılabilirdiği görülmüştür. Bu durumda ortaya çıkan sonuç yapının belirtilen bölümleri dışında zemin, ara kat ve birinci katlarının kamusal alan olarak değerlendirilebileceğidir.

Müşterilerin kullanım alanı kamusal alan, işveren ve çalışanların kullanım alanı özel alan niteliğindedir (Şekil 62 ve 63).

Şekil 62. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 63. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının özgün işlev kurgusunda erişilebilirlik değerlendirmesi yapıldığı zaman, dönemin yaygın anlayışına göre zemin katta yer alan servis mekânları ve bahçe harici yarı özel alan olarak nitelendirilebilmektedir. Servis mekânları ve ara kat kullanımı ile üst kat ise özel alandır (Şekil 64 ve 65).

Şekil 64. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 65. 1222 Ada 12 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapılan mülakat sonucu; işletmeci bu yapı özelinde tarihi bir mekân olma ya da tarihi bir dokunun içinde yer alma gibi çekim gücü özelliklerini önemli bir ölçüt olarak değerlendirmemiştir. Öncelikli neden ekonomik sebeplere dayanmaktadır. Tarihi doku, herhangi bir müdahalede bulunulmadığı için işletmeci açısından olumsuz etki oluşturmaktadır. Ancak müşteri kapasitesi açısından değerlendirildiği zaman tarihi mekânın çekim gücü olduğu belirtilmiştir. Çalışanlar da yapının tarihi

değeri olmasının önemli olmadığını düşünmektedir. Çalışanlar açısından ulaşım sorunu daha önemli bir kıstas olarak belirtilmiştir. Önemli olan yapının kolay ulaşılabilir bir bölgede yer almasıdır. Müşteriler bu yapının dışarıdan bakıldığı zaman diğer yapılara benzediğini, ancak dekorasyon ve özgüne yakın bir şekilde restore edilmesinin çekim oluşturduğunu belirtmiştir. Dış cepheye göre değil, çevre ile kıyaslama yapıldığında iç mekânda oluşturulan atmosferin mekân seçiminde önemli olduğunu, iç mekândaki malzemelerin, tavan yüksekliğinin rahatlık sağladığını söylemişlerdir. Yapıdaki en ilgi çekici yerin ise cumba bölümü olduğu belirtilmiştir. Sokak ile bağlantı sağlandığı düşünülmektedir. Müşteri açısından önemli olanın iç mekân olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapının sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirildiği zaman, sokağın trafiğe açık olmasından dolayı müşterilerin oturma amacıyla kullanılabilir oturma alanı mevcut değildir. Yapı içerisinde sokak bağlantısının ise cumba ile sağlandığı görülmektedir (Şekil 66).

Şekil 66. 1222 Ada 12 Parselde bulunan yapının sokak- iç mekân ilişkisi

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/1298 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

3.2.2. Yapı 2: 1222 Ada 10 Parsel (1469 Sokak, No:5, Alsancak Mahallesi)

Binanın yapım yılı 20. yüzyılın başına tarihlenmektedir (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165). Yapı, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde kafe/şarap evi olarak kullanılmaktadır. Giriş cephesi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde; asimetrik akslı, yandan girişli ve cumbası ortada yer alan tipolojiye dâhildir.

Şekil 67. 1222 Ada 10 Parsel konum bilgisi

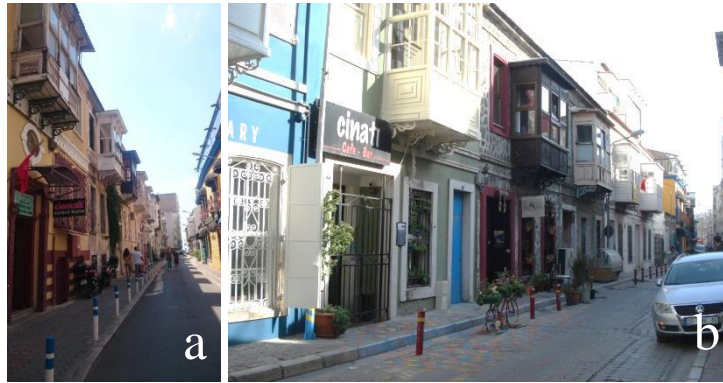
Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi, 2018

Şekil 68. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın restorasyon öncesi (a), restorasyon sonrası (b) ve günümüzdeki durumu (c)

Kaynak: (a)(b) İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165, (c) H.Tepe arşivi, 2018.

Şekil 69. 1469 Sokak genel görünüm (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının restorasyonu öncesinde neredeyse yıkılmış bir halde olduğu görülmektedir (Şekil 68-a). Restorasyon çalışmalarındaki rölöve projelerinde de bu durum belirtilmiştir. Yapının özgün cephesi korunarak içeride tamamen farklı bir plan uygulanarak betonarme yeni bir yapı inşa edilmiştir (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165).

Yapının özgün işlev plan kurgusunda; zemin katta odalar ve servis mekânları yer almaktadır. Bahçe evin özel alanına dâhildir. Ara kat mekânları müstemilat özelliği taşımaktadır. Üst kat plan kurgusunda ise merdivenin geniş bir sofaya çıktığı ve odalara dağılımın buradan sağlandığı görülmektedir. Yatak odaları birinci katta bulunmaktadır (Şekil 70) (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165).

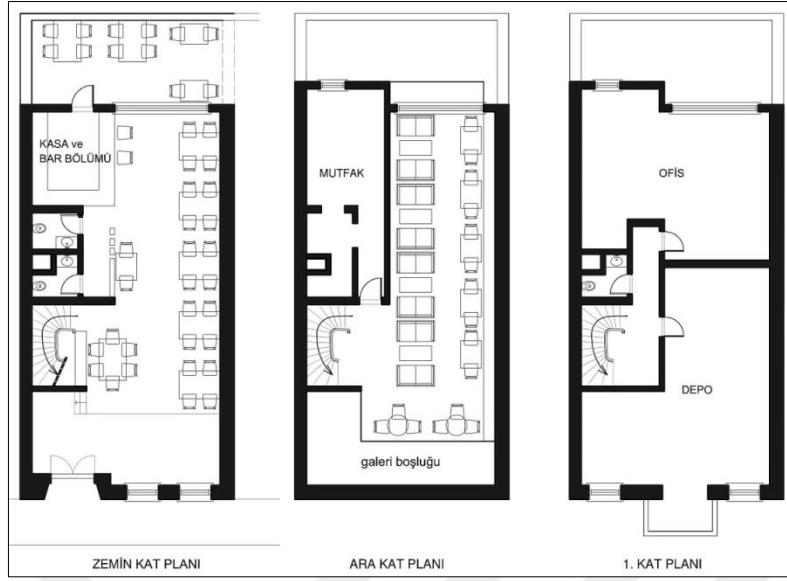
Şekil 70. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının günümüz plan şemasında; zemin katta servis mekânları merdiven arkasına sıralanmıştır. Ara kat tamamen yok edilerek batır katlı dükkân şekline dönüştürülmüştür. Yapının mutfağı bu kata alınmıştır. Birinci kattaki odalar tekrar biçimlendirilmiş ve ıslak mekân eklenmiştir (Şekil 71). Yapıda bulunan merdiven de betonarme olarak tekrar yapılmıştır (Şekil 72).

Şekil 71. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 72. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapıda zemin katta oluşan kot farkıyla girişin hemen yanında sahne oluşturulmuştur (Şekil 73). Genel olarak servis mekânlarının arka arkaya sıralanmasından sonra kalan alan ise açık bir şekilde kullanıcılar için düzenlenmiştir (Şekil 74).

Şekil 73. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının zemin kat sahne alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 74. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının zemin kat oturma alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Sokağın trafiğe açık olması sebebiyle bu alanın giriş kapısı dışında kafeterya ile ilişkili bir kullanımı yoktur. Arka bahçe ise yan bina bahçesi ile ortak kullanılmaktadır ve üzeri şeffaf pvc ile kapatılmıştır (Şekil 75-c). Bahçedeki gün ışığı bu yüzden sınırlıdır. Binanın kendi arka bahçe bölümünde 4 masa vardır ve kullanıcı için düzenlenmiştir. Ancak zemin katta bulunan kasa ve bar bölümüne geçiş de bahçeden sağlanmaktadır (Şekil 75).

Şekil 75. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının arka bahçe oturma alanı (a, b, c)

Kaynak: 1222 Ada 10 Parsel, H.Tepe arşivi, 2018

Ara kat ise kitaplık ve mutfakın yer aldığı, aynı zamanda oturma alanları olan bir bölüm olarak düzenlenmiştir. Mevcut olan arka cephedeki balkon müşterilerin kullanımına kapalıdır (Şekil 76).

Şekil 76. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının ara kat oturma alanları (a, b, c, d)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

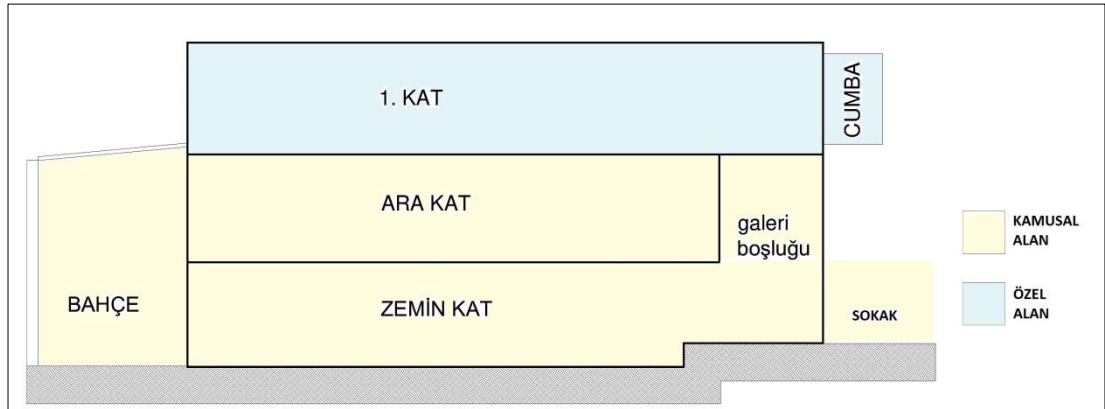
Yapı müşterinin erişebilirliği açısından değerlendirildiğinde zemin katta “kasa ve bar bölümü” dışındaki alanın tamamının kullanılabildiği, ara katta “mutfak” ve “balkon” bölümü dışındaki alanın kullanılabildiği, birinci katın ise müşteri kullanımına kapalı olduğu görülmüştür. Bu durumda ortaya çıkan sonuç yapının belirtilen bölümleri dışında zemin ve ara katının kamusal alan olarak değerlendirilebileceği, üst katın ise özel alan olduğudur. Müşterilerin kullanım alanı kamusal alan, işveren ve çalışanların kullanım alanı özel alan niteliğindedir (Şekil 77 ve 78).

Şekil 77. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 78. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının özgün işlev kurgusunda erişilebilirlik değerlendirmesi yapıldığı zaman, dönemin yaygın anlayışına göre zemin katta yer alan servis mekânları ve bahçe harici yarı özel alan olarak nitelendirilebilmektedir. Servis mekânları ve ara kat kullanımı ile üst kat ise özel alandır (Şekil 79 ve 80).

Şekil 79. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 80. 1222 Ada 10 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti

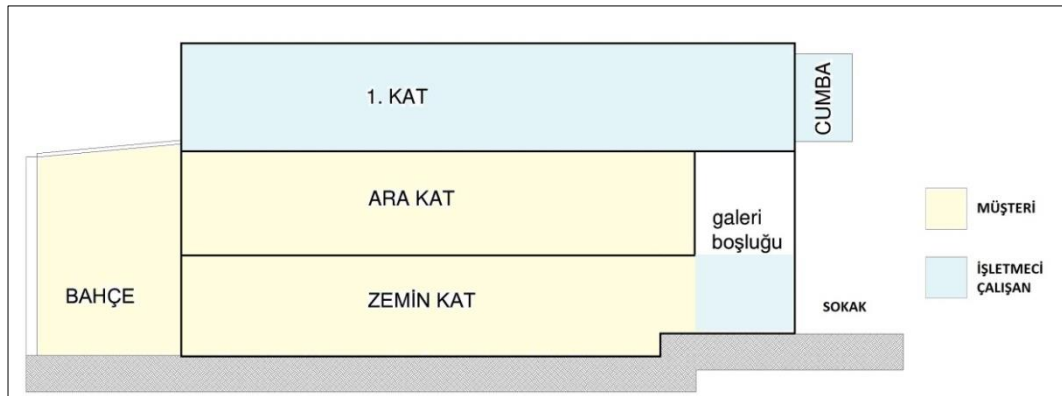
Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

İşletmeci, çalışan ve müşterilerle de tarihsel yapının barındırdığı potansiyellerin ve olanakların farkındalığını ortaya çıkarmak amacıyla yarı yapılandırılmış bir mülakat gerçekleştirilmiştir. İşletmeci bu yapı özelinde tarihi bir mekân olma ya da tarihi bir dokunun içinde yer alma gibi çekim gücü özelliklerini önemli bir ölçüt olarak değerlendirmemiştir. Herhangi bir bölgede aynı konseptin uygulanabileceği belirtilmiş, Alsancak bölgesinin işletmeci açısından belirlenecek yer seçiminde bir etkisi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Müşteri kapasitesini

arttıran en önemli nedenler arasında yapının “Şarap Evi” olarak kullanılması ve ekonomik açıdan ulaşılabilirliği sayılmaktadır. Çalışanlar ise yapının tarihi değeri olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Yapının bulunduğu bölgedeki tarihi doku ve yapının kendisinin -sadece cephede kalmış olsa da- tarihten gelen izleri çalışanlara olumlu yönde bir motivasyon sağlamaktadır. Yapının içerisinde sonradan oluşturulan batar kat, kat yüksekliğinin azalmasına sebep olmuş ve “basık” bir mekân hissi yaratmıştır. Çalışanlara göre bu zaman zaman müşterilerin de şikâyetçi olduğu bir sorun durumundadır. Müşteriler bu yapının tarihi ile ilgili izleri taşıyan tek bölümünün cephe olduğunu ve kendilerini asıl buraya çeken nedenler arasında şarap evi, kitaplık gibi olanakların sunulmasını ve fiyatların uygun olmasını belirtmişlerdir. Aynı zamanda Alsancak bölgesinin genel yoğunluğunun mekâna yansımamış olması da müşteri açısından tercih sebebidir. Müşteri açısından tarihi doku geri planda kalmaktadır, önemli olan yapının kullanım amacıdır.

Yapının sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirildiği zaman sokak ile herhangi bir bağlantı kurulmadığı görülmüştür. Yapının üzerinde bulunduğu sokak taşıt trafiğine açık olduğu için müşterilerin oturma amacıyla kullanabileceği bir alan yoktur. Ayrıca yapının zemin kat giriş bölümünde sokak cephesinde sahne yer almaktadır ve kullanıcının sokak ile ilişkisi yoktur. Birinci katta yer alan cumbanın bulunduğu bölüm ise kullanıcıya tamamen kapalı durumdadır. Müşteri açısından değerlendirildiğinde tamamen iç mekâna dönük ve çevresinden yalıtılmış bir yapı olduğu görülmektedir. Herhangi bir oturma alanından sokak ile bağlantı bulunmamaktadır. Bahçe bölümünün üst kısmı da kapalı olduğu için yapı kendi içinde tamamen dışa kapalı durumdadır (Şekil 81).

Şekil 81. 1222 Ada 10 Parselde bulunan yapının sokak- iç mekân ilişkisi

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 00/1165 teki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

3.2.3. Yapı 3: 1218 Ada 7 Parsel (Muzaffer İzgü Sokak (1482Sokak), No:7, Alsancak Mahallesi)

Binanın yapım yılı 20. yüzyılın başına tarihlenmektedir (Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016). Yapı, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde kafe/bar olarak kullanılmaktadır. Giriş cephesi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde; asimetrik akslı, yandan girişli ve cumbası ortada yer alan tipolojiye dâhildir.

Şekil 82. 1218 Ada 7 Parsel konum bilgisi

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi, 2018

Şekil 83. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın restorasyon öncesi (a) ve günümüzdeki (b) durumu

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016

Şekil 84. Muzaffer İzgü Sokak genel görünüm (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının özgün işlev plan kurgusunda; bodrum ve zemin katta odalar ve servis mekânları yer almaktadır. Bahçe evin özel alanına dâhildir. Ara kat mekânları müstemilat özelliği taşımaktadır; oda ve servis mekânlarından oluşmaktadır. Bodrum katta bahçe tarafında yer alan servis mekânları birinci kat terasına kadar kesintisiz şekilde devam etmektedir. Üst kat plan kurgusunda merdivenin geniş bir sofaya çıktığı ve odalara dağılımın buradan sağlandığı görülmektedir. Çatı arası kullanımı da birinci katta yer alan sofadan bulunan merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 85) (Boygaz Yapı Tasarım Bürosu, 2016).

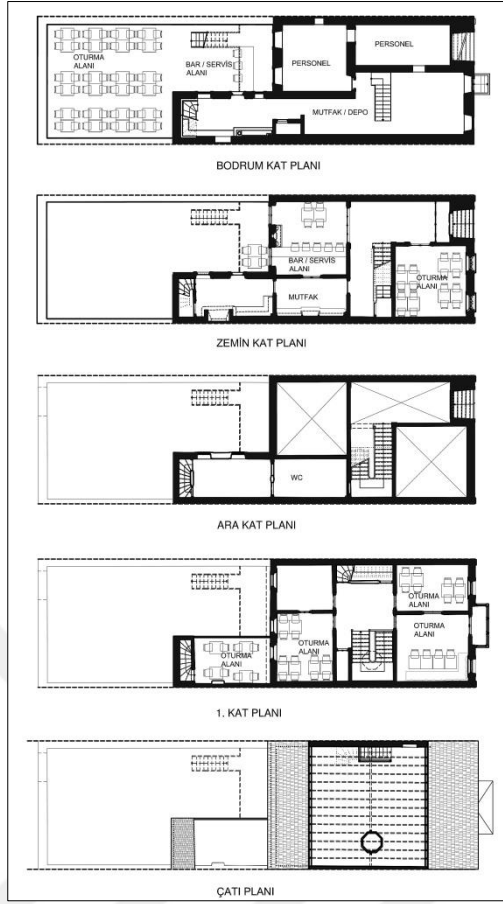
Şekil 85. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının günümüz plan şemasında; bodrum kattan kullanılan bahçe alanına ulaşım zemin kattan sağlanmaktadır. Bodrum ve zemin katta bulunan servis mekânları, servis kolu boyunca kullanılmaktadır. Ara kat ıslak mekâna dönüştürülmüştür. Birinci kat plan şemasında farklı bölümler bulunmaktadır. Birinci katta yer alan bölümlerden bir tanesi depo amacıyla kullanılmaktadır. Çatı arasında ise ofis ve dinlenme alanları mevcuttur (Şekil 86). Yapıda bulunan merdivenin özgün olduğu düşünülmektedir ancak iç mekâna uyumlu olacak şekilde orijinal şeklinin bozulmadan müdahalede bulunduğu görülmektedir (Şekil 87).

Şekil 86. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

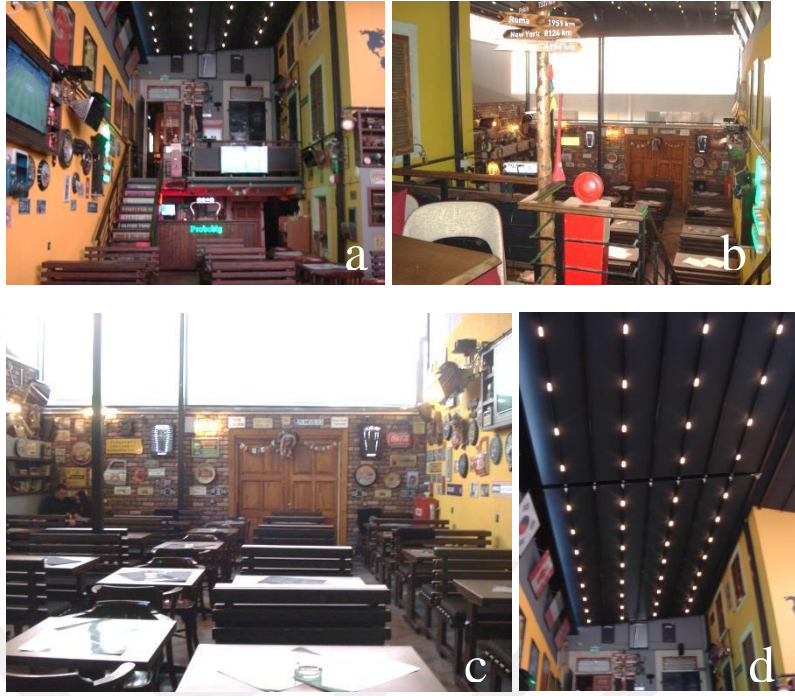
Şekil 87. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının arka cephesinde oluşan kot farkı nedeniyle bahçe kullanımı bodrum kat seviyesiyle aynıdır. Servis mekânlarının olduğu bölüme ise girilememiştir (Şekil 88). Bahçe bölümünün üzerinde yer alan açılır-kapanır tente gün ışığı ve havalandırmayı kısıtlamaktadır (Şekil 88-d).

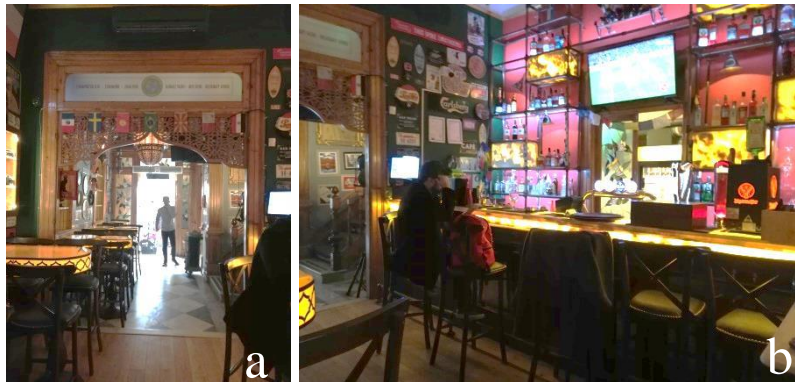
Şekil 88. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c, d)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının zemin katı farklı bölümlerden oluşmaktadır. Giriş cephesinde bulunan mekân oturma alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 89-a). Merdivenin arkasında uzanan servis kolu yine servis alanı olarak kullanılmaktadır. Özgün işlevde servis holü olarak kullanılan alan bar ve kasa bölümüdür (Şekil 89-b). Mekânların mümkün olduğunca müşteriler için oturma alanı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Zemin katta ön cepheye bakan özgün işlevdeki kabul odası da oturma alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 90).

Şekil 89. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının zemin kat giriş (a) ve bar alanı (b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 90. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının zemin kat girişinde bulunan oturma alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Sokağın trafiğe kapalı olması sebebiyle sokak kullanımı mevcuttur. Sokak cephesini kaplayan şemsiye kullanımından dolayı cephe algılanamamaktadır (Şekil 91).

Şekil 91. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının yayalaştırılan Muzaffer İzgü Sokak üzerindeki açık oturma alanları (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Ara kat ıslak hacim olarak düzenlenmiştir (Şekil 92). Özgün işlevinde hol olarak kullanıldığı düşünülen alanda bulunan dolabın ise önceden giyinme dolabı olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Şekil 93).

Şekil 92. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol (a) ve ıslak hacimler (b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 93. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ara katında bulunan hol bölümündeki özgün giyinme dolabı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Birinci kat plan şeması ayrı bölümler şeklindedir. Ön cephe ve cumba bölümleri oturma alanları olarak düzenlenmiştir (Şekil 94). Arka cepheye bakan bölümlerden birisi depo olarak kullanılmaktadır. Terasla bağlantılı olan bölüm ve teras oturma alanı olarak düzenlenmiştir. Terasın üzeri tente ile kapatılmıştır (Şekil 95).

Şekil 94. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının ön cephesinde (a, b) ve cumba bölümlerindeki (c) oturma alanları

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

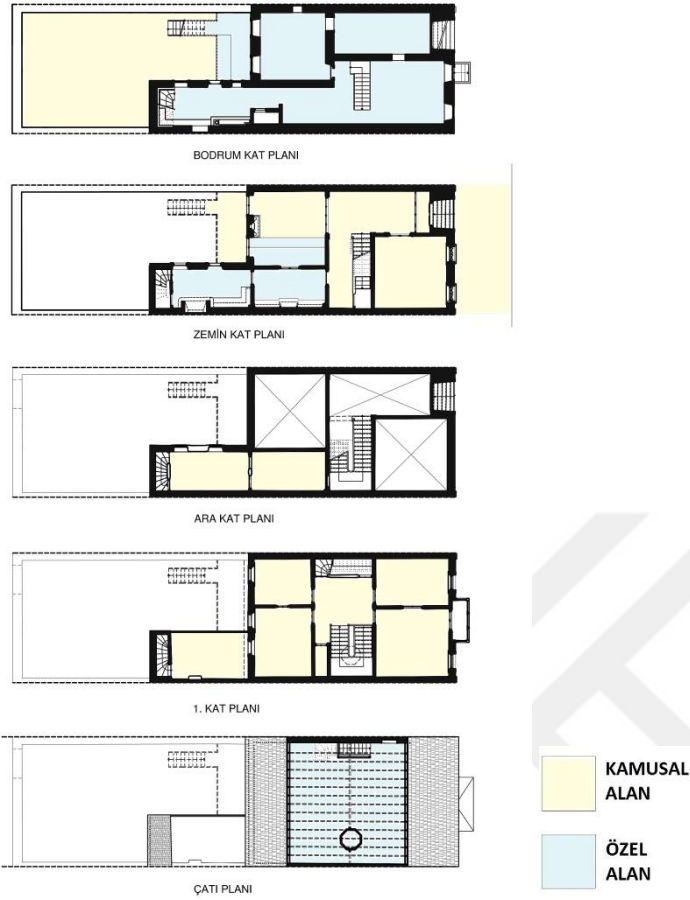
Şekil 95. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının arka cephe (a) ve teras oturma alanı (b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

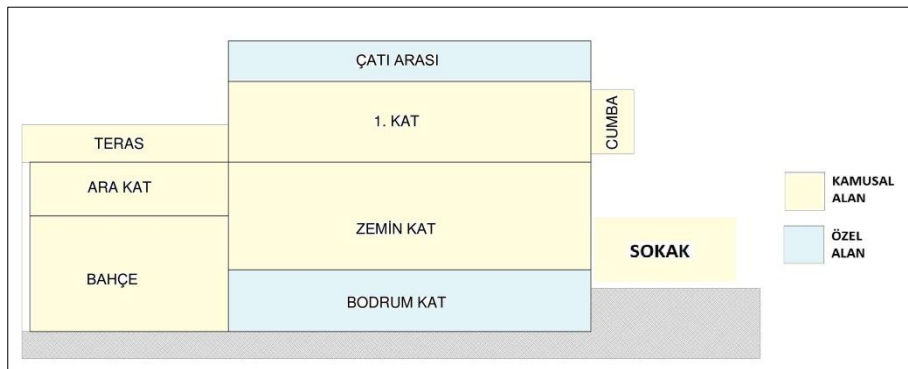
Yapı, müşterinin erişebilirliği açısından değerlendirildiğinde; bodrum katla bağlantılı bahçede yalnız oturma alanının kullanılabilir olduğu, zemin katta kasa, bar bölümü ve servis alanı dışındaki alanların kullanılabildiği, ara katın tamamen kullanılabildiği, birinci katın ise depo alanı dışında kullanılabildiği görülmüştür. Çatı arası ise kullanıma kapalıdır. Bu durumda ortaya çıkan sonuç yapının belirtilen bölümleri dışında bodrum, zemin, ara kat ve birinci katının kamusal olarak erişilebilir olduğu, çatı arasının ise özel alan olarak değerlendirilebileceğidir. Müşterilerin kullanım alanı kamusal alan, işveren ve çalışanların kullanım alanı özel alan niteliğindedir (Şekil 96 ve 97).

Şekil 96. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 97. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının özgün işlev kurgusunda erişilebilirlik değerlendirmesi yapıldığı zaman, dönemin yaygın anlayışına göre bodrum ve zemin katta yer alan servis

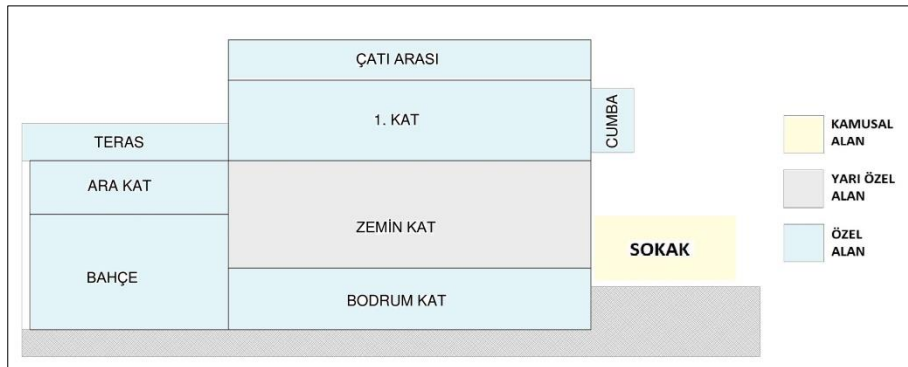
mekânları ve bahçe harici yarı özel alan olarak nitelendirilebilir. Servis mekânları ve ara kat kullanımı ile üst kat ise özel alandır (Şekil 98 ve 99).

Şekil 98. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 99. 1218 Ada 7 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti

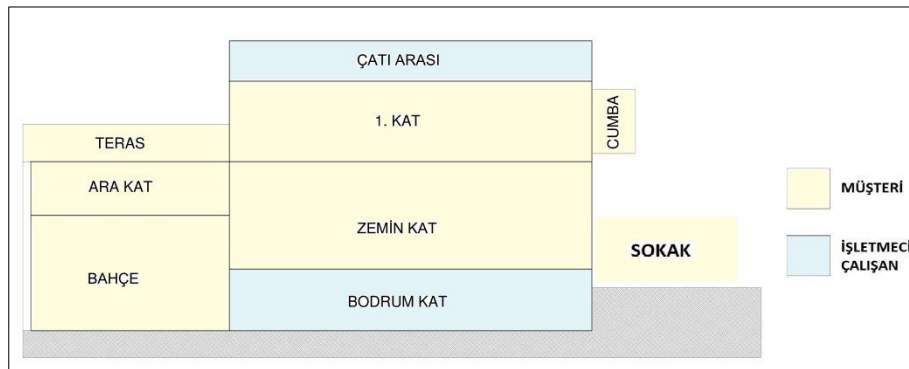

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapılan mülakat sonucu; işletmeci bu yapı özelinde tarihi bir mekân olma ya da tarihi bir dokunun içinde yer alma gibi çekim gücü özelliklerini önemli bir ölçüt olarak değerlendirmemiştir. Yer seçiminde yapının Alsancak bölgesinde olmasının önemli bir kriter olduğu belirtilmiştir. Müşteri kapasitesini arttıran en önemli nedenler arasında işletmenin farklı bir konsepti olması başta gelmektedir. Yapının tarihi bir niteliğinin olması, herhangi bir müdahalede bulunulmadığı için işletmeci açısından olumsuz bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Çalışanlar da yapının tarihi değeri olmasının önemli olmadığını düşünmektedir. Çalışanlar açısından ulaşım sorunu daha önemli bir kriter olarak belirtilmiştir. Müşteriler bu yapının dışarıdan bakıldığı zaman tarihi dokusunun fark edilmediğini, ancak –tarihle ilgili olmasa da- iç mekân tasarımının bir çekim gücü oluşturduğu görüşündedir. Müşteri açısından önemli olan yapının kolay ulaşılabilir bir bölgede yer almasıdır. Yapıdaki en ilgi çekici yer sokaktaki oturma alanı ve bahçe bölümü olarak belirtilmiştir. Müşterilerin değerlendirmesine göre yapının bulunduğu sokak önemli bir çekim gücüne sahiptir. .

Yapının sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirildiği zaman, sokağın trafiğe kapalı olmasından dolayı müşteriler için yapının hemen önünde sokak üzerinde oturma alanı oluşturulmuştur. Yapı içerisinde ise cumba ile sokak-iç mekân bağlantısı sağlanmaktadır (Şekil 100).

Şekil 100. 1218 Ada 7 Parselde bulunan yapının sokak-iç mekân ilişkisi

Kaynak: Boygar Yapı Tasarım Bürosu, 2016, çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

3.2.4. Yapı 4: 1218 Ada 5 Parsel (Muzaffer İzgü Sokak (1482 Sokak), No: 13, Alsancak Mahallesi)

Binanın yapım yılı 20. yüzyılın başına tarihlenmektedir (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421). Yapı, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde kafe/bar olarak kullanılmaktadır. Giriş cephesi göz önüne alınarak değerlendirildiğinde; asimetrik akslı, yandan girişli ve cumbası ortada yer alan tipolojiye dâhildir.

Şekil 101. 1218 Ada 5 Parsel konum bilgisi

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Sistemi, 2018

Şekil 102. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın günümüzdeki durumu

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 103. Muzaffer İzgü Sokak genel görünüm (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının özgün işlev plan kurgusunda; bodrum ve zemin katta odalar ve servis mekânları yer almaktadır. Bahçe evin özel alanına dâhildir. Ara kat mekânları müştemilat özelliği taşımaktadır; oda ve servis mekânlarından oluşmaktadır. Üst kat plan kurgusunda merdivenin geniş bir sofaya çıktığı ve odalara dağılımın buradan sağlandığı görülmektedir (Şekil 104) (İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421).

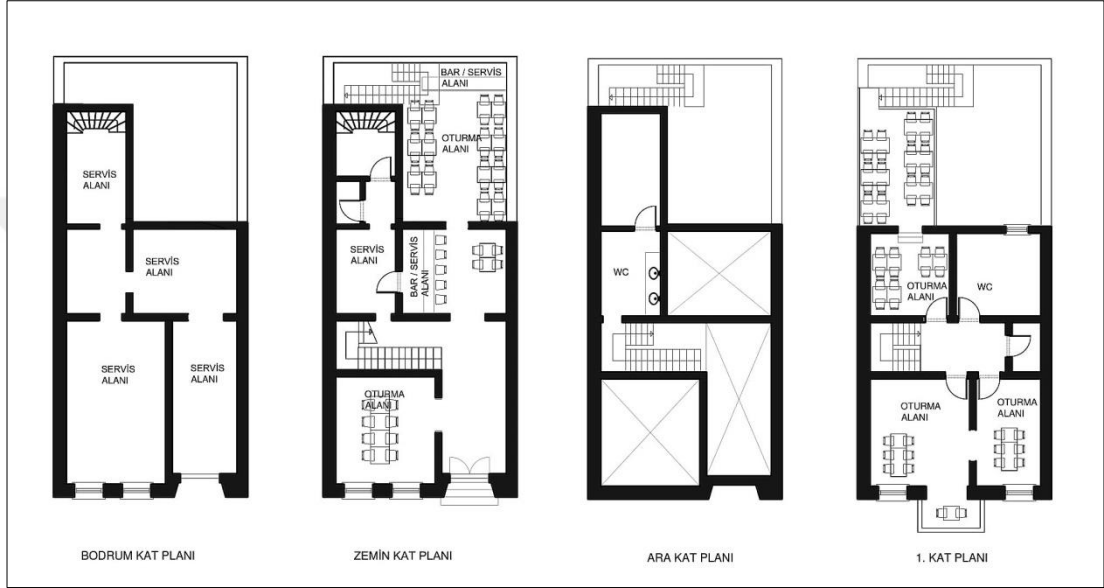
Şekil 104. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının özgün işlev plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının günümüz plan şemasında; bodrum ve zemin katta bulunan servis mekânları, servis kolu üzerinde yer almaktadır. Ara kat ıslak mekâna dönüştürülmüştür. Birinci kat ise farklı bölümler şeklinde kullanılmaktadır. Bu bölümlerden biri ıslak mekân olarak kullanılmaktadır (Şekil 105). Yapıda bulunan merdivenin özgün olduğu düşünülmektedir, ancak iç mekâna uyumlu olacak şekilde orijinal şekli bozulmadan müdahalede bulunulduğu görülmektedir (Şekil 106).

Şekil 105. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının günümüzdeki plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 106. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının merdiveni (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapıda servis mekânlarının olduğu bölüme girilememiştir. Bahçe bölümünde bar ve oturma alanları vardır (Şekil 107a ve 107b). Bahçe bölümünün üzerinde yer alan açılır-kapanır tente gün ışığı ve havalandırmayı kısıtlamaktadır (Şekil 107c).

Şekil 107. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının bahçe oturma alanı (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının zemin katı farklı bölümlerden oluşmaktadır. Ön cephede bulunan önceden kabul odası olarak kullanılan alan kafeteryanın oturma alanlarından biri olarak düzenlenmiştir (Şekil 108). Merdivenin arkasında uzanan servis bölümü yine aynı amaçla kullanılmaktadır. Özgün işlevde servis holü olarak kullanılan alanda bar ve kasa bölümü yer almaktadır (Şekil 109). Mekânların mümkün olduğunca müşteriler için oturma alanı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Şekil 108. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının zemin kat girişindeki oturma alanı (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 109. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının zemin kat bar ve oturma alanı (a, b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Yapının bulunduğu sokağın trafiğe kapalı olması sebebiyle yapının ön kısmındaki açık alanda oturma alanları mevcuttur. Buradaki oturma alanlarının üzerinde yer alan tenteden dolayı yapının ön cephesi algılanamamaktadır (Şekil 110).

Şekil 110. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının yayalaştırılan Muzaffer İzgü Sokak üzerindeki açık oturma alanları (a, b)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Ara kat ıslak hacim olarak düzenlenmiştir (Şekil 111). Birinci kat plan şemasında farklı bölümler bulunmaktadır. Ön cephe ve cumba bölümleri oturma alanları olarak düzenlenmiştir (Şekil 112). Arka cepheye bakan bölümlerden birisi ıslak mekân olarak kullanılmaktadır. Terasla bağlantılı olan bölüm ve teras oturma alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 113). Terasın üzeri tente ile kapatılmıştır. Terastan bahçeye bağlantılı merdiven eklenmiştir (Şekil 114).

Şekil 111. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının ara katında yer alan hol (a) ve ıslak hacimler (b, c)

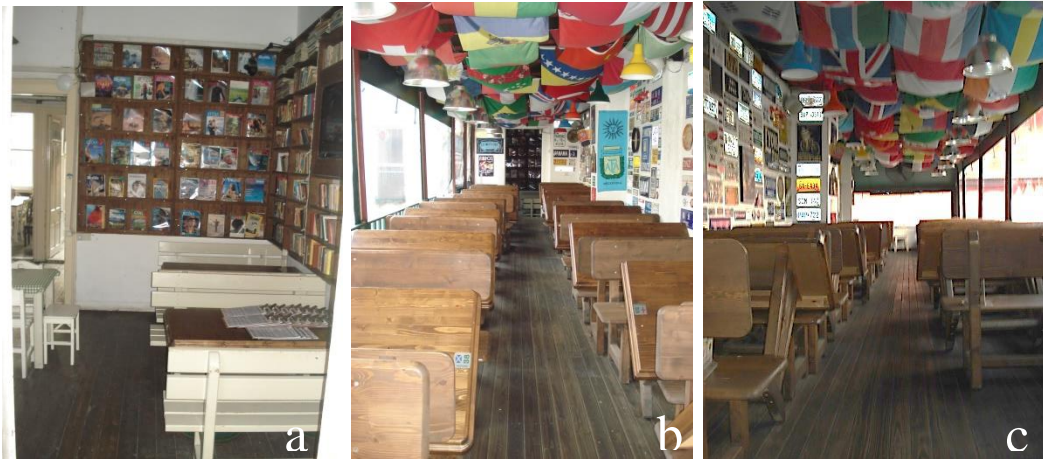
Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 112. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının birinci kat ön cephesinde (a, b) ve cumba bölümlerindeki (c) oturma alanları

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 113. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının arka cephe (a) ve teras oturma alanı (b, c)

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

Şekil 114. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının teras ve bahçe bağlantısı için yapılan merdiven eklentisi

Kaynak: H.Tepe arşivi, 2018

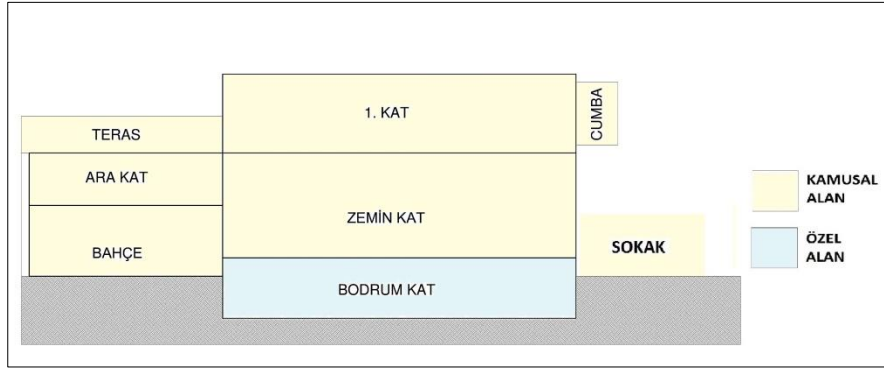
Yapı müşterinin erişebilirliği açısından değerlendirildiğinde; bahçede yalnız oturma alanının kullanılabilir olduğu, zemin katta kasa, bar bölümü ve servis alanı dışındaki alanların kullanılabilirdiği, ara ve birinci katların tamamen kullanılabilirdiği görülmüştür. Bu durumda ortaya çıkan sonuç yapının günümüzde belirtilen bölümleri dışında zemin, ara kat ve birinci katının kamusal erişilebilir alan, bodrum katının ise özel alan olarak kullanılmasıdır. Müşterilerin kullanabildiği alanlar kamusal alan, işveren ve çalışanların kullanım alanı özel alan niteliğindedir (Şekil 115 ve 116).

Şekil 115. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

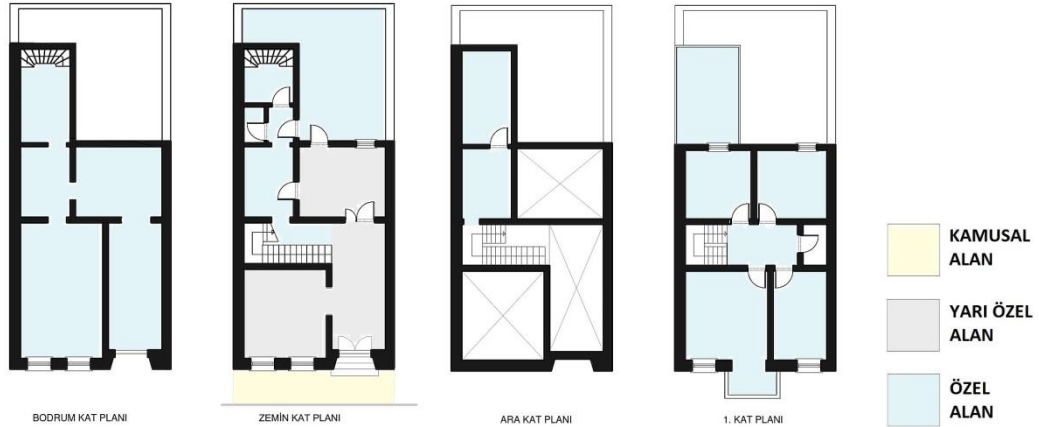
Şekil 116. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının mevcut kamusal erişilebilirlik kesit şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Yapının özgün işlev kurgusunda erişilebilirlik değerlendirmesi yapıldığı zaman, dönemin yaygın anlayışına göre bodrum ve zemin katta yer alan servis mekânları ve bahçe harici yarı özel alan olarak nitelendirilebilmektedir. Servis mekânları ve ara kat kullanımı ile üst kat ise özel alandır (Şekil 116 ve 117).

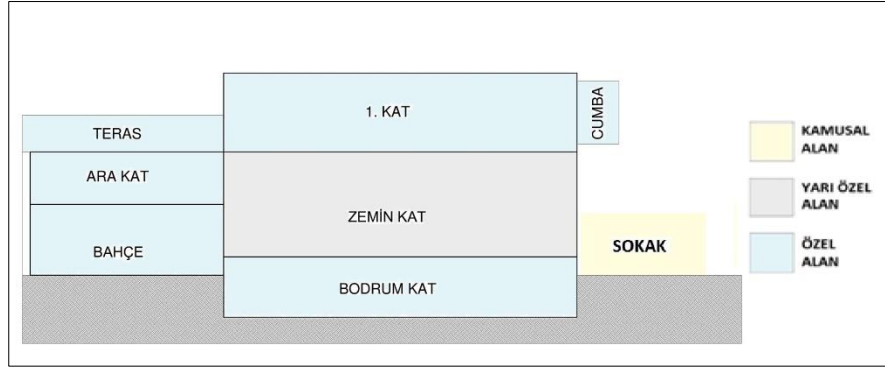
Şekil 117. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik plan şeması

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

Şekil 118. 1218 Ada 5 Parselde bulunan binanın özgün işlev erişilebilirlik kesiti

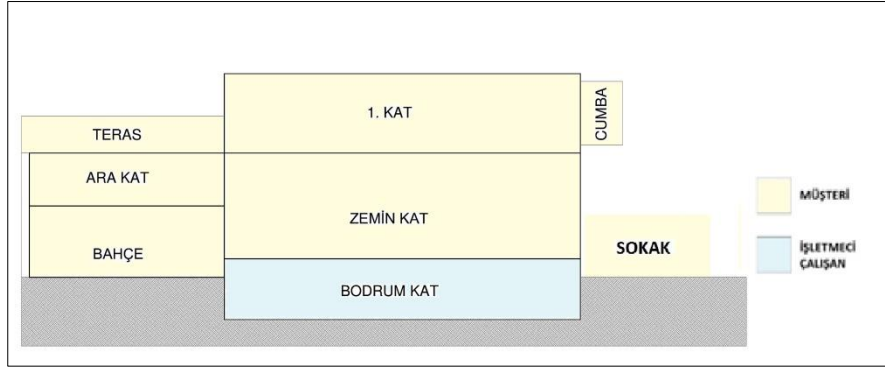

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

İşletmeci bu yapı özelinde tarihi bir mekân olma ya da tarihi bir dokunun içinde yer alma gibi çekim gücü özelliklerini önemli bir ölçüt olarak değerlendirmemiştir. Aksine, tarihi doku, herhangi bir müdahalede bulunulmadığı için işletmeci açısından olumsuz etki oluşturmaktadır. Müdahalede bulunulmasına izin verilmemesi sebebiyle birkaç yıl önce dışarıda kalan kablolardan dolayı yapıda yangın çıktığı belirtilmiştir. Alsancak bölgesinin yer seçiminde etkisi olduğu belirtilmiştir. Müşteri kapasitesini arttıran en önemli nedeninin işletmenin konsepti olduğu düşünülmektedir. Çalışanlar da yapının tarihi değeri olmasının önemli olmadığını düşünmektedir. Çalışanlar açısından yapının tarihi yapı olması, iç mekânda dolaşım açısından yorucu olmaktadır. Müşteriler bu yapıya dışarıdan bakıldığı zaman tarihi dokusunun fark edilmediği, ancak –tarihle ilgili olmasa da- iç mekân tasarımının mekânsal çekim gücü oluşturduğu görüşündedir. Müşteri açısından önemli olan unsurlar arasında yapının kolay ulaşılabilir bir bölgede yer alması ve farklı bir işletme konseptine sahip olması yer almaktadır. Yapıdaki en ilgi çekici yerin sokaktaki açık oturma alanı olduğu belirtilmiştir. Müşteri açısından değerlendirme yapıldığında sokağın bir çekim etkisi olduğu görülmektedir.

Yapının sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirildiği zaman, sokağın trafiğe kapalı olmasından dolayı müşterilerin oturma amacıyla kullanılabilir oturma alanı mevcuttur. Yapı içerisinde sokak bağlantısının ise cumba ile sağlandığı görülmektedir (Şekil 119).

Şekil 119. 1218 Ada 5 Parselde bulunan yapının sokak-iç mekân ilişkisi

Kaynak: İzmir 1 Numaralı K.V.K B.M. Arşivi, Dosya No: 35.00/3421 deki çizimler kullanılarak tekrar üretilmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Osmanlı Devleti'nde Batının gelişmişlik düzeyinin Karlofça Anlaşması (1699) ve Tanzimat Fermanıyla (1839) örnek alınıp yapılan değişiklikler; askeri alanda yapılan değişimler ve ekonomik reformlarla başlamış sayılmaktadır. Değişim, bunlarla sınırlı kalmamış, kılık kıyafetten davranış biçimlerine, yeni ürünlerden yaşam tarzına çeşitli şekillerde yaşamı etkilemiştir. Toplumlarda kültürel özelliklerin konut birimine biçimsel yansıması ise konutlardaki tipolojik değişimlerle karşımıza çıkmaktadır. Ailelerin bir arada yaşadığı geleneksel konut tipi zaman içerisinde çekirdek aile kavramına uygun şekilde değişerek sıra evlere, banliyö evlerine ve apartmanlara evrilmiştir.

Çalışmada 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan "Sıra Ev" konut biçiminin Alsancak bölgesi özelinde mekânsal ve üslupsal özellikleri incelenip biçimsel tipolojileri oluşturulmuştur. Sözlü görüşme, görsel ve yazınsal veri toplama yöntemiyle mekânsal analizler yapılmıştır. İnceleme sonucunda parsel büyüklüklerinin buna bağlı olarak da binaların boyutlarının hemen hemen aynı olduğu görülmüştür. Literatür ve arşiv taraması ile restorasyon projelerinden yararlanılarak mekân-kullanıcı ilişkisi bağlamında bir değerlendirme için aynı işleve sahip (kafeterya/restoran/bar) 4 adet yapı incelenmiştir.

İlk kullanıcılarının Avrupalı tüccarlar olmasına rağmen, toplum yaşamının etkileşimi sonucunda binaların mekânsal düzenlemelerinin geleneksel konutlarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. En önemli benzerlik geleneksel konutlarda yer alan ve geçişi sağlayan 'sofa'ların biçimsel olarak değişiklik göstermesine rağmen kullanımının devam etmesidir. Odaların kullanım amacının ayrışmasına rağmen -yatma ve oturma mekânı olarak- özel alan olarak konumlanması da bir diğer benzerliktir. Servis alanlarının özel alan olan odalardan ayrı yerde konumlanması da aynı şekilde devam etmektedir.

Alanda incelenen örnekler özgün durumlarına göre değerlendirildiği zaman benzerlik gösteren tipolojiler arasında da mekânsal farklılıklar görülmektedir. Aynı sokak üzerinde yakın tarihlerde yapılan konut yapılarında da bu farklılık görülmektedir. Farklılığın temelinde merdiven ve servis mekânlarının konumu yer almaktadır. Cephelerine göre değerlendirme yapıldığı zaman binaların çoğunluğunun asimetrik akslı, yandan girişli ve cumbası ortada yer alan tipolojiye dâhil olduğu

görülmektedir. Ancak plan ve mekânsal düzen açısından incelendiğinde bu tipolojinin de kendi içinde ayrıldığı görülmektedir. İnceleme için seçilmiş binaların bulunduğu 1469 Sokak üzerinde her iki yanda yer alan yapıların bodrum katları arasında farklar bulunmaktadır. Genellikle bu alanda aynı sokak üzerinde yer alan yapılarda (örneğin Gazi Kadınlar Sokağı, Muzaffer İzgü Sokak, Cumbalı Sokak) aynı plan şeması görülmekte; sokağın her iki tarafında da bodrumlu bodrum katlı yapılar bulunmaktadır. Ancak 1469 Sokak'ta 1235 Ada'da olan yapılarda bodrum varken, 1222 Ada'da bulunan yapıların hiç birinde bodrum yoktur.

İnceleme için seçilmiş binaların restorasyon sonrası kullanımı değerlendirildiğinde; cephe düzeninde kurguyu değiştirecek belirgin değişiklikler yapılmamış olduğu görülmektedir. Yapılar Kentsel Sit alanı olarak belirlenen bölgede yer aldığı için cephelere müdahalede bulunulması Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından denetlenmektedir.

Plan düzeni açısından değerlendirildiğinde; Yapı 1'de zemin ve birinci katta, özgün işlev plan şemasının korunmasına özen gösterildiği söylenebilmektedir. Plan şemasındaki değişikliklerden biri ara kata eklenen ıslak mekânlardır. Yapı 2'de, sadece ön cephe korunmuştur ve tekrar inşa edilen binanın özgün dönemdeki plan tipolojisiyle hiçbir bağlantısı kalmamıştır. Yapı 3 ve 4'te dikkat çeken en önemli nokta ara katların yanı sıra birinci katlara da eklenmiş olan ıslak hacimlerdir. Bunun nedeni olarak işlev değişikliğinden kaynaklı oluşan yeni ihtiyaçlar olarak belirtilmiştir. Kullanıcı-mekân ilişkisi anlamında değerlendirme yapıldığında; konut olarak yapılmış olan yapıların hepsi işlev değişikliği sonrasında farklı bir kullanım olan kafeye dönüştürülmüş olmasına rağmen ihtiyaç duyulan mekânların her yapıda değiştiği görülmektedir.

İncelenen yapıların özgün işlevdeki plan şemaları farklı bir açıdan değerlendirildiği zaman yapının köşe parselde bulunmasının (Yapı 1) ve/veya bodrumlu bir yapı olmasının (Yapı 3 ve 4) zemin kat plan kurgusuna etkisi olmadığı görülmektedir. Özgün plan şemasında servis mekânları dışında zemin katlarda iki adet oda bulunmaktadır. Odalardan biri kabul odası olarak kullanılırken diğeri günlük yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Ara katlar da aynı şekilde değişiklik göstermemektedir. Ara kata merdiven sahanlığından ulaşım sağlanmaktadır ve bu katta oda ya da odalar vardır. Üst katlardaki oda sayısında ve odaların

konumlanmasında da bir değişiklik yoktur. Üst katlarda bulunan iki oda ön cepheye, iki oda arka cepheye bakmaktadır.

Fonksiyon değişikliği geçirerek kafe/restoran/bar işlevine dönüştürülen bu yapıların günümüzdeki durumunun ortaya çıkarılması için iç mekânları incelenmiş; mekân kullanımları kullanıcı-mekân ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Özgün işlev ve güncel kullanım olarak değerlendirildiğinde, inşa edildiği dönemde konut olarak kullanılan yapının yarı özel ve özel alanlardan oluştuğu görülmektedir. Yapı kişisel mülkiyet alanıdır. Günümüz kullanımında ise yapının geçirdiği fonksiyon değişikliği sonucunda ticari kullanımın etkilediği yeni bir mekân kurgusu oluşmuştur. Mekânların erişilebilirliği ve kamusal erişim hakları artmış, dolayısıyla yapılar ilk kullanımlarına göre daha geçirgen bir hale gelmiştir. Her ne kadar özel mülkiyet kapsamında olsa da mekânlar kamusal erişilebilir alan olarak nitelendirilebilir. İşletmeci ve çalışanların kullandığı alanlar özel alan niteliğindedir.

Belirlenen yapıların işletme sahipleri, çalışanlar ve müşteriler ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Üç gruba da tarihi yapıya karşı farkındalık, mekânsal konfor, mekânsal potansiyeller, tarihi yapının getirdiği çekim gücü ve bölgenin kentsel konfor açısından yeterliliği açısından sorular yöneltilerek yanıtlar değerlendirilmiştir. İşletmeciler açısından Alsancak bölgesinin günümüz kullanımında oluşan mekânsal çekiminin, yapıların önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Yer tercihlerinde tarihi yapı olarak değil, bölgesel ve ekonomik seçimler yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapı 1, 3 ve 4'ün işletme sahipleri, Yapı 2'den farklı olarak tarihi yapının olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Koruma Kurulu Kararları gereğince yapıya müdahale edilemediği için kullanım açısından zorluk yaşadıklarını belirtmiş ve herhangi bir onarım/müdahale yapılmak istendiğinde sürecin de uzun sürdüğü özellikle belirtilmiştir. Çalışanlar açısından da tarihi yapı farkındalığı geri plandadır. Onlar için önemli olan tarihi dokunun içinde olmak değil, çalışılan yapının ulaşılabilirliği ve rahat kullanımınıdır. Müşteriler açısından yapılan değerlendirmelerde ise bu mekânları tercih etme sebeplerinin cepheler veya dış görünüşten çok iç mekân tasarımındaki farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İnceleme dâhilinde olan sokak-iç mekân ilişkisi değerlendirmelerinde yapıların sokak bağlantısını nasıl sağladığı incelenmiştir.. Yapıların sokaktan izole edilip edilmediği, sokak bağlantısının ne derece ve hangi yollarla sağlandığı araştırılmıştır. Yapı 1 incelemesinde; bahçe ve teras alanları açık alan olmasına

rağmen üzerinin tente ile kapatıldığı, bu nedenle açık alan-sokak bağlantısının sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak iç mekân düzenlemesinde zemin katta pencere önlerinin kullanımı, 1. katta yer alan cumba kullanımı ve yine pencere önlerine konumlandırılan masalar ile sokak bağlantısı sağlanmaktadır. Yapı 2 ise sokaktan izole edilmiş durumdadır. Bahçenin üzeri açılma şansı olmayacak şekilde kapatılmış, açık alan sınırları kaybolmuştur. Yapı 3 ve 4 incelendiğinde sokağın trafiğe kapalı olmasından dolayı bu alanda kafeteryaya ait masalar konumlandırılmıştır. Her iki binanın bahçe ve teras alanları açılır-kapanır tente ile kapatılarak açık alan-sokak bağlantısı sınırlandırılmıştır. Ancak yine iki binada da karşımıza çıkan iç mekân düzenlemelerinde ve cumba kullanımıyla sokak bağlantısı koparılmamıştır. Sokakta yer alan masalar ve tenteler, yapının cephesini arka planda bırakarak yapının algılanmasını engellemektedir.

Sıra ev konut biçiminin özgün mekân kullanımını belirleyen bileşenleri ortaya çıkarmak amacıyla, mekân-kullanıcı bağlantısına bakılmış ve iç mekânın biçimlenmesine etki eden yaşam biçiminin mekânsal okumaları yapılmıştır. Tüm bu etkenlerden sentezlenerek ortaya çıkan konut formunun, tarihsel anlamdaki gelişim süreci incelenmiştir. Mekân-kullanıcı ilişkileri açısından mekânın geçirdiği değişim ve dönüşümler, bölgenin barındırdığı tarihi doku potansiyeli ve kullanıcıların bu tarihi doku konusundaki farkındalığı sorgulanmıştır.

Mekânsal dönüşümlerin kullanıcıların yaşam biçimlerinin gerektirdiği gereksinimlerle nasıl biçimlendiğini anlamaya yönelik yapılan bu çalışma gelecekte yapılabilecek farklı birtakım araştırmalarla geliştirilmeye açıktır. Bu çalışmalar arasında, aynı bölgede daha fazla yapı için ayrıntılı anket ve mülakat çalışması yaparak mekân kullanımlarının dönüşümünü ortaya çıkarmak; kent içindeki tarihi dokuya sahip farklı bölgelerdeki yapıların günümüzdeki kullanımlarını inceleyip bölgeler arasındaki farklılıkları ve nedenlerini ortaya çıkaracak araştırmalar yapmak; tarihi yapı stokunu korumaya yönelik birtakım yeni işlevsel/mekânsal kullanım önerileri geliştirmek sayılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, G. (2000). Tanzimat Dönemi Fikir ve Düşünce Hayatının Mimari Alana Yansıması. (Yayınlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Akkurt, H. (2004). 19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde, Bornova ve Buca Levanten Köşkleri Mekânsal Kimliğinin İrdelenmesi (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Akyüz, E. (1993). Traditional Housing Architectural in Izmir (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Akyüz, E. (1994). "Tarihsel Süreçte İzmir'de Konut". *Ege Mimarlık*, s. 32-35.
- Alpaslan, H. (2013). "Osmanlı Dönemi İzmir'inde Milletlerin Sosyo- Ekonomik Konumlarındaki Değişimlerin Yerleşim Dokusuna Etkileri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 21/2(2012) (2013'te yayımlanmıştır).
- Alpaslan, H. (2015). "19. Yüzyılda İzmir'in Demografik ve Mekânsal Durumu". *Ege Mimarlık*, s. 46-49.
- Arı, K. (1992).). "Kurtuluş Savaşı Sonrasında İzmir'e Yönelik Göçler ve Etkileri". *Üç İzmir* içinde, s. 273-282. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Arıkan, Z. (1992). "XV. -XVI. Yüzyıllarda İzmir", *Üç İzmir* içinde, s. 59-69. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Artıkoğlu, P. (2011). Batılılaşmanın Osmanlı Aile Yaşamındaki İzleri, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aslanoğlu, İ. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938. 3. Basım, İstanbul, Bilge Kültür Sanat.
- Atay, Ç. (1979). Cumhuriyet Öncesi İzmir Kentinde Haberleşme, Ulaşım ve Etnik Gruplar, Konum Değerlendirmesi ve Günümüz Yapısına Yansımalar. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Atay, Ç. (1998). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları. Birinci Basım, İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı.

- Ateş, M. (2008). Geleneksel Türk Konutlarının Plan Kurgusu ve Karakteristik Özelliklerinin İrdelenmesi, Restorasyon ile Birlikte Yeni İşlev Verilen İstanbul Konaklarının İncelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, FBE, İstanbul.
- Ballice, G. (2006). İzmir’de 20. Yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Ballice, G. (2008). İzmir’de 20. Yy. Konut Mimarisinin Kentsel Doku ve Mimari Özellikler Açısından Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi, *Housing Symposium-Housing and Architecture Culture in İzmir beginning from 80’s till Today (İzmir’de 80’li Yıllardan Günümüze Konut ve Mimarlık Kültürü)*, İzmir Serbest Mimarlar Derneği, 29-30 Kasım 2008, İzmir.
- (https://www.academia.edu/1259308/%C4%B0ZM%C4%B0RDE_20._YY._KONUT_M%C4%B0MAR%C4%B0S%C4%B0N%C4%B0N_KENTSEL_DOKU_VE_M%C4%B0MAR%C4%B0_%C3%96ZELL%C4%B0KLER_A%C3%87ISINDAN_TAR%C4%B0HSEL_S%C3%9CRE%C3%87_%C4%B0%C3%87ER%C4%B0S%C4%B0NDE_DE%C4%9EERLEND%C4%B0R%C4%B0LMES%C4%B0) (Erişim Tarihi: 07.11.2015).
- Batur, A. vd. (1979). “İstanbul’da Ondokuzuncu Yüzyıl Sıra Evleri ‘Koruma ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma’”. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 5 Sayı 2.
- Beyru, R. (2000). *19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam*. Birinci Basım, İstanbul, Literatür Yayınları.
- Beyru, R. (2011). *19. Yüzyılda İzmir Kenti*. Birinci Basım, İstanbul, Literatür Yayınları.
- Bilgin, İ. (1996). “Anadoluda Konut ve Yerleşmenin Modernleşme Süreci”, Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, içinde, s.472-490, İstanbul, Tarih Vakfı / Habitat II.
- Bilsel, C. (2000). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir’de Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Kent Meydanının Başkalaşımı. *Ege Mimarlık*, 2000/4, s. 34-37.
- Boduroğlu, E. (2012). Fonksiyon Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Alsancak Örneğinin İrdelenmesi. (Yayınlanmamış uzmanlık tezi).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
İzmir.

Boygaz Yapı Tasarım Bürosu. (2015). Alsancak 1217 Ada 17 Parsel Restorasyon,
Restitüsyon, Rölöve Çizimleri ve Raporu, İzmir.

Boygaz Yapı Tasarım Bürosu. (2016). Alsancak 1218 Ada 7 Parsel Restorasyon,
Restitüsyon, Rölöve Çizimleri ve Raporu, İzmir.

Canbakan, Z. (1985). İzmir’de Cumhuriyet Öncesi Oluşan Konut Mimarisi ve
Özellikleri Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz
Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.

Çakmak, T. (2001). İstanbul Sıraevleri ve Bir Sosyal Konut Modeli Olarak Surp
Agop Sıraevleri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik
Üniversitesi, FBE, İstanbul.

Çıkış, Ş. (2009). “Modern Konut Olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu; Biçimsel ve
Kavramsal Ortaklıklar”. METU JFA, 2009/2.

(http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2009/cilt26/sayi_2/211-233.pdf) . (Erişim Tarihi: 21.11.2015.)

Çıkış, Ş. (2011). “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi İzmir Konutu: Yerellik ve
Melezlik”. METU JFA, 2011/2, S. 45-62.
(http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2011/cilt28/sayi_2/45-61.pdf)
(Erişim Tarihi: 21.11.2015)

Denel, S. (1982). *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda
Değişim ve Nedenleri*. Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Ara Yayınları.

Demirarslan, D. (2011). Batılılaşma Sürecinde Türk Barınma Kültüründeki Değişim
ve Konuttaki Yansımaları, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika
Çalışmaları Kongresi), 10–15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih
Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.

Erdim, M. (1992). İzmir- Alsancak Konutlarının Geçmiş- Günümüz İlişkileri
Üzerine Bir Deneme. *Ege Mimarlık*, 3/4, s.64-67.

Erdönmez, E. ve Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum
İlişkilerindeki Etkileri. *MEGARON YTÜ Mimarlık Fakültesi e-dergisi*, Cilt 1

Sayı 1.

(<https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-21939-ARTICLE-ERDONMEZ.pdf>). (Erişim Tarihi: 12.12.2018).

Erpi, F. (1985). Buca'da Konut Mimarisi (1838- 1934). (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, Ankara.

Erpi, F. (1987). *Buca'da konut mimarisi*. Ankara, ODTÜ Basım İşliğı.

Goffman, D. (1992). "17. Yüzyıl Öncesi İzmir". *Üç İzmir içinde*, s. 71- 83. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Güncan, A. (1993). 19. Yy Avrupa Mimarlık Hareketlerinin ve Batılılaşmanın Osmanlı Konut Mimarisine Etkileri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul.

Güneş, G. (2010). Mersin Levanten Yapıları Üzerine Bir İnceleme (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, FBE, Adana.

Güzel, E. (2010). Ege Bölgesi Kent Mimarisinin Seyahatname ve Gravürlere Yansımaları (Yayınlanmamış doktora tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, Van.

Habermas, J. (1962). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*(Strukturwandel der Öffentlichkeit) (1997) Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul, İletişim Yayınları.

Hanioglu, M. Ş. (1992). Batılılaşma, TDVİA, C. V. İstanbul, Türk Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları.

Hasol, D. (1990). *Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Arşivi, Dosya No: 35.00/1298. Erişim Tarihi 17.04.2017.

İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Arşivi, Dosya No: 35.00/1165. Erişim Tarihi 17.04.2017.

İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Arşivi, Dosya No: 35.00/3421. Erişim Tarihi 17.04.2017.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Konak 1. Etap (Alsancak-Kahramanlar Bölgesi) Nazım İmar Planı Raporu 1/5000.

- Kaya, N. (2011). “Osmanlı Kentinde Arsa Parçalanmasına Bağlı Olarak Üst Yapının Değişme Süreci: Bir Kırılma Noktası Olarak Tanzimat Dönemi”. *Ege Mimarlık*, Temmuz, s.14-17.
- Kayın, E. (2000). *İzmir Oteller Tarihi*. Birinci Basım, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kıray, M. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*. 2. Basım, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Kıray, M. (2004). Osmanlı Kentlerinde Sefarad Kültürünün Dönüşümünün Mimariye Yansımaları “İzmir Örneği”. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Koçak, D. (1996). Konutlarda Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Mekân Oluşumuna Etkileri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, FBE, Konya.
- Kuban, D. (1954). Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme. İstanbul, Pulhan Matbaası. (İstanbul Teknik Üniversitesi Yeterlilik Çalışması).
- Kurtay, N. (2001). İstanbul’da 19. Yüzyıl Kentsel Yaşamına Koşut Olarak Değişen Saray ve Konut Mimarlığı (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Kutlu, R. (1999). İkincil Konutların Tasarımında Geleneksel Türk Evi Tasarım İlkelerinin Kullanılması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul.
- Kuyulu, İ. (1998). İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Mimarisi. *75. Yılında Cumhuriyet ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirisi*.
(http://sanattarihidergisi.ege.edu.tr/index_htm_files/STD%20X-Kuyulu,%20Inci.pdf) Erişim tarihi: 07.11.2015
- Martal, A. (1992). “16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Ticaret ve Sanayinin Gelişimi”. *Üç İzmir içinde*, s. 265- 271. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Mildanoğlu, Z. (2012). Gâvur İzmir’in Ermenileri. *Agos*, 17.11.2012.
(<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/3319/gvur-izmirin-ermenileri>). Erişim tarihi: 10.11.2017.

- Meriç, N. (2000). *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi*. Birinci Basım, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Moral, K. (1990). A Proposal for Bringing a New Use to Old Section of Alsancak A Case Study for Levantine Houses (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Newman, C. ve Newman, R. (2008). Housing the Workforce in 19th-century East Lancashire: Past Processes, Enduring Perceptions and Contemporary Meanings. *Post-Medieval Archaeology*, 42/1 (2008), s. 181–200.
- Oban, R. (2007). Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 337-356.
(<http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/379/369>) Erişim Tarihi: 14.01.2016.
- Özkaban, F. (2013). “Konut Yapıları Mimarisi”, Emel Kayın ve Feyzal Avcı Özkaban (Haz.), İzmir Kent Ansiklopedisi, Mimarlık (2. Cilt), içinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir.
- Özkut, D. (1997). A Guideline for Conservation of Historical Commercial Center “Punta” in Izmir. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, FBE, Ankara.
- Saray, M. (2005). Çağdaşlaşma ve Modernleşme Kavramı, Atatürk ve Çağdaşlaşma. Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sağdıç, Z. Sıraev Kavramının İncelenmesi ve Osmanlı Mimarisi'nde Akaretler Sıraev Grubunun Yeri ve Önemi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul.
- Seyhan, İ. (2016). *Sadullah Paşa Yalısı ve Hüzünlü Öyküsü*.
(<http://www.3oda1salon.net/tarihi-yapilar/sadullah-pasa-yal-s-ve-oykusu>)
Erişim Tarihi: 22.07.2018.
- Seymen, Ü.B. (1992).). “Tek Parti Dönemi Belediyeciliğinde Behçet Uz Örneği”. *Üç İzmir* içinde, s. 297-321. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Sönmez, İ. (2001). Yapısal Dönüşümler Sürecinde Toplumsal Dışlanmışlıkların Oluşumu “İzmir Tarihi Kent Merkezi Geçiş Alanı Örneği”. (Yayınlanmamış

- doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Şahin, Ö. (2013). Sultan Abdülmecit ve Batılılaşma Sürecine Katkıları (1839-1861). (Yayınlanmamış doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, SBE, Kayseri.
- Şengül, D. (1991). Sıra Ev Tasarımı İçin Bir Uzman Sistem. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul.
- Tanyeli, U. (1992). “Çağdaş İzmir’in Mimarlık Serüveni”, *Üç İzmir* içinde, s. 327-338. Birinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Tanyeli, U. (1996). “Osmanlı Barınma Kültüründe Batılılaşma- Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu”, Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, içinde, Tarih Vakfı / Habitat II, İstanbul.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü – Parsel Sorgulama Uygulaması
(<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>)
- Timmins, G. (2013). Housing Industrial Workers During the 19th Century: Back-to-Back Housing in Textile Lancashire. *Industrial Archaeology Review*, 35:2, s. 111-127.
- Tosun, Y. (1983). 17-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu’da Osmanlı- Türk Şehir Dokuları Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları. (Yayınlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, FBE, İzmir.
- Tümer, G. (2007). *Hippodamos*. (<http://v3.arkitera.com/k198-hippodamos.html>).
Erişim tarihi: 17.07.2018.
- Yücel, A. (1996). “İstanbul’da 19. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri”, Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, içinde, s.298-312, İstanbul, Tarih Vakfı / Habitat II.
<https://tr.pinterest.com/pin/516647388485696242/?lp=true>
Erişim Tarihi: 22.08.2018
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-163958/nuruosmaniye-kulliyesi-istanbul-2016.html>
Erişim Tarihi: 25.08.2018
- https://www.archives.saltresearch.org/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=4047541&silolibrary=GEN01
Erişim Tarihi: 12.09.2018

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/tepebasi-pera-palaz-oteli/>

Erişim Tarihi: 12.09.2018

<http://tekesin.org.tr/hakkimizda/sadullah-pasa-yalisi/>

Erişim Tarihi: 05.07.2018

<http://www.3oda1salon.net/tarihi-yapilar/item/867-sadullah-pasa-yal-s-ve-oykusu>

Erişim Tarihi: 05.07.2018

http://www.yapi.com.tr/haberler/beyoglundaki-tarihi-apartmanin-huzunlu-hikayesi_113189.html/

Erişim Tarihi: 08.09.2018

<https://sanatkaravani.com/dunyadan-en-renkli-10-sehir/>

Erişim Tarihi: 08.09.2018

<http://www.degisti.com/index.php/archives/318>

Erişim Tarihi: 08.09.2018

<https://www.izmir.bel.tr/tr/FotografGalerisi/221>

Erişim Tarihi: 14.09.2018

<http://www.visitizmir.org/tr/ilce/bornova/nasil-gelmeli/edward-whittal-koeskue>

Erişim Tarihi: 18.09.2018

https://ege.edu.tr/tr-42/ege_universitesi_koskleri.html

Erişim Tarihi: 17.09.2018

<http://www.levantineheritage.com/house55.htm>

Erişim Tarihi: 17.06.2017

<http://www.izmirmag.net/2016/03/bir-apartman-hikayesi-izmirin-ilk.html>

Erişim Tarihi: 09.12.2018

<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/96/1025.pdf>

Erişim Tarihi: 14.12.2018

<http://arkeopolis.com/priene-antik-kenti>

Erişim Tarihi: 08.11.2018

<http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-kolophon.aspx>

Erişim Tarihi: 08.11.2018